

Quaderns de
la Selva, 13
2001

CENTRE D'ESTUDIS
SELVATANS

Jurisdiccions compartides. Els exemples de Tossa i Lloret de Mar

MARIO ZUCCHITELLO

EL laude arbitral sobre la jurisdicció de Lloret de Mar en la baixa edat mitjana publicat per l'amic i admirat mestre Josep M. Pons Guri té, amb paraules de l'autor, «un valor extraordinari per a conèixer l'abast de la jurisdicció civil dels castells termenats». El document, que examinaré més endavant, porta la data del 12 de desembre de 1357.¹

Anys abans, el 12 de març de 1348, una qüestió sobre jurisdiccions entre l'abat de Ripoll, senyor alodial del castell i terme de Tossa, i el noble Pere de Montcada s'havia dirimit també per arbitrament. El document d'aquesta sentència, fins ara inèdit i que transcriu a l'apèndix documental I, es troba a l'Arxiu General de la Casa ducal de Medinaceli a Sevilla.² Tant l'abat de Ripoll com el paborde de la Seu de Girona, a la qual pertanyia Lloret,³ hagueren d'afrontar els mateixos contrincants, Ot i Pere de Montcada, pare i fill. Els laudes representaren el punt d'arribada d'uns quants lustres de reivindicacions, ofenses, lluites i despeses entres els interessats i els que els representaven. Amb tot, les sen-

1. Josep M. PONS GURI, «La sentència sobre el castell de Lloret», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, Girona, anys 1982-83, vol. XXVI, p. 91, nota 13. I, sobretot, del mateix autor, «Jurisdiccions compartides a la Catalunya baix-medieval», *Recull d'Estudis d'Història jurídica Catalana*, Barcelona 1989, vol. III, p. 123 i 134-138.

2. Arxiu General de la Casa ducal de Medinaceli, Sevilla, secció Montcada, lligall 19, pergami 47. (D'ara endavant ADM).

3. El patrimoni i les jurisdiccions del Capítol de la Seu de Girona eren administrats per 12 pabordies, cada una de les quals havia rebut el nom d'un mes de l'any. El canonge paborde de Lloret tenia la pabordia del mes de novembre.

tències no resolgueren definitivament la qüestió, car aquestes es tornaven a presentar cada vegada que una part considerava que l'altra s'havia introduït indegudament en la pròpia jurisdicció. A Tossa els litigis continuaren plantejar-se, almenys, fins al segle XVII, quan hi hagué un procés sonat per un cas d'homicidi.

Per comprendre el perquè d'aquests conflictes cal remuntar-se al 8 de març de 1326, any en el qual el rei Jaume II donà perpètuament en lliure i franc alou a Ot de Montcada i als seus el castell de Malavella amb la vila de Caldes, els llocs de Franciac, Santa Seclina i Caulers, pertanyents a la batllia de Caldes i, a més, la jurisdicció civil i criminal, alta i baixa, mer i mixt imperi del castell i llocs esmentats i de Lloret i Tossa.⁴ La donació, feta també a instància de l'infant Alfons, primogènit del rei, premiava els serveis prestats a la Corona pel mateix Ot i els seus progenitors i compensava alhora el dot que aquest havia donat a la seva germana Elisenda quan es casà amb el monarca el 1322.⁵ Ultra el rei i l'infant Alfons, que signaren la donació, hi assistiren, com a testimonis, l'infant Ramon Berenguer, comte de les Muntanyes de Prades, Jaume de Xèrica i de Lloria, senyor de Xèrica, Arnau Roger II de Pallars, comte de Pallars i baró de Mataplana, Cervelló i Gelida, Arnau d'Erill i de Mur, baró d'Erill, Pere Cornell i Ramon Cornell, personatges de la cúria, Ramon Gastó, bisbe de València, i Pere, arquebisbe de Saragossa. Tot un testimoni de la importància i rellevància que Jaume II volgué donar a l'acte.

Amb això, el rei no sols infringia —escriu Pons Guri— el privilegi donat a la ciutat de Girona que no es constituïrien noves jurisdiccions dins la vegueria,⁶ sinó que també donava peu a conflictes greus entre l'abadia de Ripoll, el Capítol de Girona i els Montcada, car les dues comunitats religioses no podien acceptar tal donació i deixar a Ot i Pere de Montcada la jurisdicció omnímoda dels propis alous, que, per ser castells termenats, gaudien, entre altres drets i prestacions, del mixt imperi. No obstant això, tretze anys després, el 21 d'octubre de 1339 a Barcelona, el rei Pere III ratificava les donacions.⁷

Tensions i conflictes començaren ben aviat. Es manifestaren amb lluites entre batlles i oficials en defensa dels interessos del senyors respectius. Els saigs dels Montcada s'havien establert a Lloret i Tossa i els batlles de Caldes de Malavella

4. Arxiu de la Corona d'Aragó, Cancelleria, reg. 228, f. 49v.-52v. Amb el *mer imperi* o alta justícia (vulgarment dita *criminal*) anaven aparellades les sentències de pena de mort natural, mutilació de membre i altres de gravetat. Les restants jurisdiccions pertanyien al *mixt imperi* o baixa justícia, així qualificat perquè es trobava entre la simple jurisdicció i el *mer imperi*. Implicava el dret a tenir cort amb escrivà, batlle, jutge, saig, nuncis i corredor, jutjar les causes civils i executar-ne les sentències, castigar els delictes lleus, capturar els presumptes culpables de delictes greus i lliurar-los al jutge competent, etc. (Veg., especialment, Víctor FERRO, *El*

Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta, Vic 1987, p. 140). Posseir-les totes dues significava exercir la jurisdicció completa.

5. Per a un aprofundiment de la història dels Montcada en llur inici, vegeu John C. SHIDELER, *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*, Barcelona 1987.

6. PONS GURI, «La sentència...», p. 89, nota 7.

7. PONS GURI, *ibidem*, i ADM, *Apuntamientos de Moncada*, tom I, *papelera 1ª*, lligall de Llagostera, f. 551r (per Tossa) i f. 593v (per Lloret).

i Llagostera, alous de la casa nobiliària, hi anaven a exercir el mer i mixt imperi. Fets que, inevitablement, portaren el desgavell en l'administració de la justícia i perjudicaren greument les poblacions de les dues viles. Al mateix temps, els castllans de Lloret, cognominats Lloret, seguien fent reconeixença i homenatges al Capítol de la Seu de Girona,⁸ i el batlle de Tossa, Bernat de Soler, ho feia a l'abat de Ripoll, arriscant així vida i béns en defensa dels drets de l'abadia.⁹ Tenim notícia d'una ordenació promulgada pel noble Ot de Montcada el 26 de gener de 1341 amb la qual regulava els salaris de les seves corts baronals (Caldes de Malavella i Llagostera) i dels saigs que tenia a Tossa i Lloret.¹⁰

No trigà gaire a caure l'excomunió sobre els dos nobles, pare i fill, segons establien les constitucions conciliars tarraconenses contra qui no respectava les persones i els béns eclesiàstics. A més, pel que concerneix Tossa, foren denunciats i excomunicats també Ferrer de Llagostera, cavaller i procurador d'Ot de Montcada, Guillem d'Abadia, jurista gironí i procurador de Pere de Montcada, i Arnau de Colomers, batlle llavors de Caldes de Malavella.¹¹ Foren interposades apel·lacions primer davant la cúria de l'arquebisbe de Tarragona i després davant la cúria romana. Quan, finalment, en Pere de Montcada volgué reconciliar-se amb l'Església, les controvèrsies de Tossa (i de Lloret) es resolgueren amb sentència arbitral.¹²

Veiem, doncs, els punts més importants establerts pel laude de Tossa i si aquest tingué continuïtat i vigència.

L'abat Hug Desbac sostenia, justament, que li pertocava tota la jurisdicció civil i criminal i als Montcada, només la de mutilació de membres i pena de mort natural.¹³ Òbviament, la part contrària, fent-se fort amb la donació i ratificacions posteriors, ho negava. El 12 de març de 1348, els dos contrincants arribaren a un acord davant de Bartomeu de Llor, notari reial.¹⁴ Nomenaren àrbitres Marc de

8. PONS GURI, «La sentència...», p. 89, nota 7.

9. Mario ZUCCHITELLO, *Tossa: la formació d'una vila. El comte, l'abat i els tossencs (segles IX-XII)* [=Quaderns d'Estudis Tossencs, 5], Tossa, 1998, p. 202.

10. Josep M. PONS GURI, «Ordinacions del noble Ot de Montcada sobre taxació de salaris de jutge, batlles, notaris i saigs i normes processals, afectant les seves baronies a Caldes, Llagostera, Cassà, Tossa, Lloret, Caulers, Santa Ceilan i Franciac», *Recull d'Estudis d'Història jurídica Catalana*, Barcelona, 1989, vol. I, p. 127. El saig era un oficial de les corts baronals i reials la comesa del qual era fer les citacions i executar els embargaments i les penes dictades pels tribunals.

11. Ferrer de Llagostera actuava com a procurador d'Ot de Montcada a Cassà de la Selva el 1336. El mateix any en Guillem d'Abadia era jutge. (Arxiu Diocesà de Girona, U-6, f.18v. i 24). Arnau de Co-

lomers actuava com a batlle de Caldes per Ot de Montcada l'any 1339. (Arxiu Diocesà de Girona, U-7, f. 16v-17). Guillem d'Abadia va ser nomenat procurador de Pere de Montcada l'any 1342. (ADM, secció Montcada lligall 19, pergamí 45).

12. ADM, *Apuntamientos de Moncada*, tom 1, f. 539r-539v. PONS GURI, «Jurisdiccions compartides...», p. 123, nota 13. Ot de Montcada, dit *el Vell*, morí el 1341.

13. Es deia pena de mort natural per distingir-la de la pena de mort civil, és a dir, de la condemna a les galeres a perpetuïtat.

14. Bartomeu de Llor fou un notari reial important. Pels documents del *Llibre Verd* de la ciutat de Girona sabem que actuà al servei de Pere III almerys fins al 1353. (Christian GUILLERÉ, *El Llibre Verd de la ciutat de Girona, 1144-1533*. Lleida, 2000).

Vilanova i Bernat de Talamanca, cavallers, i el jurista Jaume de Far, i es comprometeren a acceptar la sentència d'arbitratge.¹⁵ La signatura es féu a Morvedre, on, en aquell moment, es trobaven els nostres personatges, car Jaume de Far, conegut jurista gironí, era al servei del rei i Pere de Montcada i els dos cavallers havien seguit, amb altres nobles, el monarca després de les derrotes reials sofertes per les tropes de la Unió de València. I allà anà també l'abat Hug Desbac. El document no ho diu, però és molt probable que Marc de Vilanova representés els drets de Pere de Montcada, i Bernat de Talamanca, els de l'abadia de Ripoll.¹⁶

La controvèrsia fou dirimida amb la venda a favor de l'abat de tota la jurisdicció alta i baixa i qualsevol altre dret que els Montcada podien tenir en el castell i terme de Tossa, tant en terra com en mar, llevat de la jurisdicció que preveia mutilació de membres i pena capital.

El preu de la venda, molt alt, fou establert en 61.000 sous barcelonins de tern, 49.000 dels quals efectius tot seguit de la sentència, mentre els 12.000 restants en dos terminis: la meitat al cap de pocs mesos, per la Mare de Déu d'agost, i l'altra meitat el mateix dia de l'any següent. Per aquesta quantitat de 12.000 sous, la Universitat de Tossa¹⁷ i els vint homes més rics de la vila havien de prestar fermança a les corts del veguer i de l'oficial del bisbe de Girona sota pena de terç i altres penes. Com també l'havien de prestar llurs mares i mullers, renunciant als dots, les esponsalícies i altres drets.¹⁸ Una obligació força feixuga deguda al fet que els tossencs havien defensat la causa de l'abat.

Per evitat en l'esdevenidor qualsevol discrepància, polèmica o litigi, els arbitres resolgueren els problemes de les jurisdiccions compartides segons el grau dels delictes i precisaren quan i com havien d'intervenir els oficials de Pere de Montcada. En primer lloc, calia establir si el crim s'havia de sancionar amb la pena de mort, decisió que havien de prendre dos juristes, un per part. En el supòsit que una de les parts no l'hagués encara elegit dins quatre dies, la decisió pertocava al jurista de la part adversa; com també, si no s'arribava a un acord, les parts tenien altres quatre dies per elegir-ne un de neutral, i, si tampoc amb aquest tercer no es resolvia la qüestió, havien de recórrer al bisbe de Girona o un seu oficial. Ni Montcada ni l'abat no podien recórrer o declarar nul·la la resolució per no demorar-la i deixar impunit el crim. Mentrestant, l'inculpat, en cas de ser capturat, romandria presoner del batlle de l'abat, i el jutge o jutges

15. ADM, secció Montcada, lligall 19, pergami 49.

16. Pel febrer de 1341, el jurista Jaume de Far és al servei del rei i actua en un litigi entre el monarca i Gelibert de Cruïlles sobre la jurisdicció i el mer imperi de Bestracà i algunes parròquies veïnes. Més tard, entre 1351-1362, el veiem actuar en diferents documents com a conseller reial. (Christian GUILLERÉ, *op. cit.*, p. 316, 380, 388 i 509.

17. En aquesta època, el mot *Universitat* s'emprava per indicar la col·lectivitat dels habitants d'una ciutat o vila amb certa personalitat pública premunicipal.

18. *Pena de terç* era una clàusula penal contractual que obligava el deutor a afegir una tercera part més del que pujava el deute i anava en favor de la cort on es fes la reclamació.

d'ambdues parts podien fer la investigació o enquesta. Una vegada establert a quina jurisdicció tocava, tant l'enquesta com l'expedient de la resolució havien de passar en poder de la part que jutjaria el crim.

Era lícit a Pere de Montcada o al seu jutge intervenir en cas de ferides greus només quan els metges les haguessin diagnosticades mortals.¹⁹ En cas contrari, la jurisdicció era de l'abat o del seu jutge. En espera del diagnòstic, el batlle abadiàl es faria càrrec del malfactor. És ben evident la voluntat dels àrbitres de limitar al màxim la intromissió dels oficials dels Montcada, fins que no quedava ben clar si el crim era passible de la pena capital.

El furt o robatori en camí públic perpetrat amb violència era un altre delictes greu i l'enquesta pertocava al noble Pere. Però, si s'esbrinava que el delictes no era punible amb la pena capital, llavors l'inculpat, amb l'expedient, passaven a la jurisdicció de l'abat o del seu batlle. O, viceversa, si el batlle de l'abat descobria qui havia comès el delictes havia estat un lladre famós o reincident, i per tant punible amb la pena capital, l'inculpat havia d'ésser lliurat al batlle de Pere de Montcada. En cas de dubte, dos juristes, un per part, determinarien la jurisdicció.

Eren de competència de l'abat, i estaven inclosos en la venda de la jurisdicció civil i criminal esmentada, els delictes d'entrar forçívolaent en cases, ocupar béns aliens i talar vinyes i arbres. Però era Montcada qui havia de jutjar i condemnar els culpables d'aquests delictes, quan havien provocat la mort d'alguna persona.

També calar foc a un lloc habitat, a una casa, a una església i als objectes sagrats que hi eren custodiats era delictes greu, propi del mer imperi, i els àrbitres en confirmaren la jurisdicció als Montcada. En tots els altres casos d'incendi la competència corresponia a l'abat.

Quan el judici era de competència del Montcada, només aquest o el seu batlle podien inquirir dins els termes del castell de Tossa i assignar jutge tant de la causa inicial com de la d'apel·lació i fer servir per al judici un notari del seu grat.²⁰ A més, donat el cas que corresponguessin diners o altre profit al noble Pere pel judici, l'abat, amb motiu de la compra, n'havia de percebre la meitat, pagant, però, també la meitat de les despeses. Els àrbitres deixaren ben clar que, amb això, no entenien concedir el poder al noble Montcada o als seus oficials de condemnar pecuniàriament el reu castigat amb sentència definitiva o perdonar-lo graciosament sense treure'n cap profit, sinó que, pronunciada la sentència, el noble senyor havia d'infligir la pena de mort, tal com li atribuïa la seva jurisdicció.

19. La primera fase del procés criminal era l'enquesta o inquisició, durant la qual hom procurava determinar el cos del delictes. Comprenia, entre altres, la *dessospitació*, o sia, el dictamen dels metges per establir la gravetat de les ferides. En el nostre cas, havia d'ésser dictada per metges ele-

gits pels batlles de les dues parts en el termini de 3 dies.

20. Això, per evitar la intromissió d'altres oficials dels Montcada i perquè la notaria de Tossa pertanyia a l'abat, i, per tant, el seu notari era l'únic que podia exercir dins el terme del castell.

Els conflictes podien manifestar-se més fàcilment quan els representants de la casa de Montcada entraven en el terme del castell de Tossa per exercir llur autoritat, fet que l'abat i el seu batlle consideraven més aviat una intromissió, car toleraven a contracor oficials forasters en el propi alou i els àrbitres, conscients del problema, deliberaren en conseqüència. Així, en cas de dubte sobre qui havia de capturar els criminals, establiren que, quan la jurisdicció pertocava a l'abat, ho havien de fer només els seus representants. Quan, però, era de la casa de Montcada, podien intervenir-hi els oficials d'ambdós senyors. Al mateix temps, podien ser capturats pels oficials de les dues parts quan no era clar a qui pertocava jutjar el crim. Mentrestant, els inculpat romandrien en poder del batlle de l'abat. En aquest cas, si els havien capturat els oficials dels Montcada, aquests els lliurarien al batlle de l'abat, si és que els acceptava. En cas contrari, havien de ser conduïts a les presons de Llagostera o Caldes o Cassà, viles, com hem vist, dels Montcada. Si després s'establia que la punició competia a la noble casa, el batlle de l'abat havia de tenir els presos en comanda i Montcada no podia reclamar-los fins que la sentència capital no fos estat pronunciada. Però, una vegada pronunciada, podia reclamar el condemnat o condemnats encara que hi haguessin apel·lat en contra. El batlle de l'abat podia exigir que el batlle de Llagostera o de Caldes anés a buscar els presoners dins 6 dies a partir de l'avís. Passat aquest termini, el batlle abadial podia enviar els presos al batlle de la noble casa, el qual tenia l'obligació de pagar les despeses. Com era habitual, el batlle de l'abat tenia dret a cobrar als presos el carcellatge.

Era obligació del batlle de l'abat custodiar curosament el pres, sobretot quan el judici tocava a l'altra jurisdicció. En cas d'evasió, Pere de Montcada podia punir-lo, procedir contra ell i tenir-lo pres en una de les seves presons de Caldes, Llagostera o Cassà. Si, en canvi, l'evasió s'esdevenia mentre les parts intentaven dilucidar a qui pertocava la jurisdicció, llavors era la part a la qual s'atribuïa la jurisdicció la que l'havia de punir i procedir contra ell. A més, perquè no es pogués negar al Montcada el dret de punir el batlle de la part contrària al·legant tonsura, els àrbitres obligaren l'abat a tenir a Tossa un batlle subjecte en tot i per tot al fur del jutge seglar.

També es podia donar el cas que durant una enquesta feta per l'abat sorgissin circumstàncies agreujants per les quals el reu era castigable amb la pena capital o, viceversa, atenuants, amb la qual cosa l'enquesta del jutge de Pere de Montcada apurava que no es podia condemnar a l'última pena, sinó a una menor. Llavors ni el primer jutge ni el segon estaven autoritzats a emetre sentència. Calia remetre l'acusat a la jurisdicció competent. Finalment, els àrbitres, en una ostentació d'imparcialitat, establiren que l'acusat podia ser condemnat a pena doble, aplicadora, òbviament, primer per l'abat i després pel Montcada.

La pena capital s'executava mitjançant la forca, símbol privatiu de la jurisdicció alta. Els àrbitres consentiren a Pere de Montcada erigir-ne tres dins el terme del castell de Tossa. Una, en el camí general que duia a Caldes; una altra, en el camí de Sant Feliu de Guíxols, i, una tercera, a prop de la torre de Pola, enfront del mar.²¹ Les dues primeres s'havien d'emplaçar a no més de 20 canes dins el terme de Tossa i la de Pola, a no més de 10 canes.²² Això per prevenir conflictes que sempre podien sorgir quan els soldats i oficials que acompanyaven el condemnat entraven en el terme d'un altre senyor. Tot i no estar situades en un lloc cèntric, com normalment hom solia fer, car les execucions es feien públicament i servien d'escarment i d'espectacle alhora, els camins esmentats eren força transitats i la forca de Pola estava orientada de tal manera que resultava ben visible des de la vila.

A més, els àrbitres declararen que cap batlle, saig o altre oficial dels Montcada podia tenir domicili o fer estatge en el castell i terme de Tossa. Però, com s'ha dit més amunt, els era consentit enviar llurs batlles o jutges a inquirir, jutjar i punir dins els termes del castell els crims de llur competència.

Obligaren també ambdues parts a retirar, en el termini de 30 dies, el recurs d'apel·lació interposat davant la cúria romana, considerar nul·la qualsevol sentència pronunciada per Roma i signar un document públic en el qual es comprometien a renunciar a litigis futurs. Al mateix temps, l'abat havia de requerir al bisbe de Girona i, si calia, a l'arquebisbe de Tarragona, l'absolució dels excomunicats, com també als habitants de Tossa la remissió, en el termini d'un mes i amb document públic a favor del noble Pere, de totes les peticions i demandes per les injúries i els danys a ells fets per Ot i Pere de Montcada o altri en nom llur.²³ A més, l'abat havia de retre tots els béns que per manlleuta o altra manera tenia de Guillem d'Abadia, jurista gironí.

Finalment, l'abat no podia valer-se de la jurisdicció que acabava de comprar fins que el seu convent no hagués aprovat la sentència arbitral i els homes de Tossa haguessin fet la remissió esmentada. La comunitat benedictina l'aprovà el 10 d'abril de 1348 davant de Pere Redonella, notari de Ripoll.²⁴

La resolució arbitral de Tossa, –igual que la de Lloret de 9 anys més tard– només deixava per a Pere de Montcada el mer imperi en el sentit més restringit i mirava d'aclarir els punts conflictius i procurava evitar possibles nous litigis.²⁵

21. El camí ral que de Tossa duia a Girona passava per Santa Seclina, Caldes de Malavella, Sant Andreu Salou i Fornells de la Selva. El de Sant Feliu de Guíxols, per la Mare de Déu de Gràcia, Sant Grau i Sant Baldiri.

22. Una cana de Girona equivalia a 1,580 m.

23. La remissió era el perdó obtingut simplement o mitjançant composició pecuniària.

24. Ja la Regla de sant Benet preveia, quan el tema era de la màxima importància, la convocatòria del consell general de la comunitat monàstica,

encara que la decisió final pertocava a l'abat (Regla de sant Benet, cap. III, *De adhibendis ad consilium fratribus*. Per a l'aprovació del laude de part de la comunitat de Ripoll vegeu ADM, secció Montcada, lligall 19 pergami 49.

25. Resolució semblant es dictà també per les jurisdiccions de la Vall de Gualba (1377). L'alta jurisdicció i el mer imperi foren concedits al vescomte de Cabrera i el mixt imperi a la pabordia de Palautordera del monestir de Sant Cugat. (PONS GURI, «Jurisdiccions compartides...», p. 123-124).

No trigà gaire l'abat a afrontar les primeres dificultats. De bell antuvi, no pogué fer front al pagament dels 12.000 sous que encara devia a Pere de Montcada. Com sabem, havia de pagar-ne la meitat per l'agost de 1348 i l'altra meitat pel mateix mes de l'any següent. El fet és que encara no havien transcorregut tres mesos des de l'acceptació de la sentència arbitral quan el terrible flagell de la Pesta Negra envai també Catalunya, on es calcula que moriren els dos terços de la població.²⁶ El contagi arribà a Girona i a Barcelona a mitjan maig. A Girona, concretament, començà al voltant del 15 de maig de 1348 i es va acabar cap al 10 d'agost.²⁷ Ignorem quantes persones s'emportà la pandèmia a Tossa. Sabem, però, que *s'havia mort la majoria de la gent*.²⁸ La magnitud del desastre fou tal que l'abat Hug Desbac reconegué públicament que *les rendes del monestir havien minvat molt i que no podia rebre-les ni exigir-les*.²⁹ Fou llavors quan decidí, amb el consentiment de la seva comunitat religiosa, de concedir, per establiment quasi emfiteutic, les batllies de sac i de jurisdicció de Tossa a favor d'Arnau de Soler, fill d'aquell Bernat que tant s'havia distingit i tant havia sofert en la defensa dels drets del monestir.³⁰ Arnau de Soler pagà per l'establiment 2.000 sous barcelonins, que serviren per saldar en part el deute de l'abat.

D'aquesta manera, Arnau de Soler, amb jurisdicció dins tot el terme del castell de Tossa tant per terra com per mar, tenia atribucions d'ordre econòmic, governatives, administratives i judicials en l'ordre penal i criminal, és a dir, les que havia comprat a perpetuïtat l'abat Hug Desbac a Pere de Montcada.³¹

26. La pesta bubònica arribà a Constantinoble des de l'Extrem Orient el 1347 i ben aviat s'estengué per tots els països europeus, per l'Àfrica del nord i per tot el món llavors conegut.

27. Christian GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, Barcelona, 1994, vol. II, p. 171-174.

28. Arxiu Axandri Tossa, secció Falguera, pergami 82. Vint anys després de la pesta, entre el 1365-1370, Tossa comptava amb 81 llars habitades i Lloret, amb 66. Segurament, abans de 1348, la població de les dues viles havia d'ésser superior. Lloret trigà molt a recuperar-se. Encara per l'agost de 1397 el paborde Guillem Bayer concedia en emfiteusi vinyes, terres i masos rònecs (Arxiu Històric Girona, notaria de Lloret, vol. 1).

29. *Ibidem*.

30. Abans d'aquesta data, els abats concedien la batllia de Tossa a temps determinat i no a perpetuïtat. Per les dades que conec, el càrrec fou revestit, llevat d'un cas, per membres de les famílies Vidal i Soler. El 1285 ja era batlle Guillem Vidal (Arxiu Corona d'Aragó, Cancelleria, registre 56, f. 131) i, com a tal, actuà almenys fins al 1318 (Arxiu Aromir Tossa, lligall 3, pergami 1). El 1308, mentre Guillem Vidal exercia de batlle, Arnau de Soler (pare de Bernat i avi del nostre Arnau) era procurador de

l'abat (Enric Claudi GIBBAL, *Tossa. Noticias sobre la historia, tradiciones y costumbre de esta villa y su término*, Girona, 1884, p. 42). Bernat de Soler com a batlle apareix en un pergami de l'any 1326 (Arxiu Aromir Tossa, lligall 5, pergami 1, lletra O, inventari n. 135). Per tant, ho fou mentre durà la disputa sobre les jurisdiccions de Tossa. Les famílies Vidal i Soler ocuparen un lloc de rellevància en el context de la població tossenca de l'època. Quan Elisenda Sans, filla de Guillem Sans i Oliva, es casà amb Bernat de Soler, portà en dot 1.500 sous barcelonins de tern i, a més, 2 vestits (un que valia 22 sous i un altre de 15 sous), 2 vànoves, 2 flassades, 2 parells de llençols, 2 coixineres i 1 matalàs que valia 20 sous. Era l'any 1333. La magnitud del dot, inusitat a Tossa, car 1.500 sous eren una xifra important, denota possibilitats econòmiques elevades per part de la família de l'esposa, els Sans d'Aiguabona, propietaris del mas homònim i, alhora, la posició social del marit (Arxiu Aromir Tossa, lligall 4, pergami 1, inventari n. 92).

31. Arxiu Axandri Tossa, secció Falguera, pergami 82. Entre altres facultats, podia fer crides públiques, ordinations, bandejar, capturar delinqüents, imposar penes i administrar justícia. En les causes més importants era assessorat per un jutge ordinari.

Tot semblava molt clar. Però els dubtes i les disputes continuaren existint i foren sempre latents. Hi contribuï, també, l'aversiò de la població de Tossa, renitent a acceptar a casa seva una jurisdicció que consideraven forastera. Així, cada vegada que sorgia una qüestió, hom tornava a consultar la sentència de Morvedre. N'és un exemple una sentència arbitral del 7 de febrer de 1503. En aquella ocasió, Andreu Bosch, mercader barceloní, en qualitat de procurador de Frederic de Portugal, abat comendatari del monestir de Ripoll, i Francesc Gilabert de Cruïlles i de Redon, senyor de la baronia de Llagostera,³² recorregueren a l'arbitrat de Pedro de Urrea, noble valencià, i de Joan Esteva, mercader de Barcelona, per dilucidar una controvèrsia sobre les jurisdiccions.³³ Aquesta vegada, la sentència tingué lloc el 15 de març de 1503 en la casa que Pedro de Urrea tenia a Barcelona, davant del notari Lluís Carles Mir.³⁴

Francesc Gilabert de Cruïlles, que com a baró de Llagostera exercia el mer imperi de Tossa, entenia procedir contra uns quants tossencs per no haver denunciat la mort d'un llur convilatà i haver-lo enterrat sense el seu permís. Sospitava un crim? Com també contra altres tossencs per inobediència i renitència, car no permetien als seus oficials inquirir un assassinat perpetrat a Tossa.

Primerament, els arbitres establiren que les parts, fos de qui fos la jurisdicció, havien d'anul·lar qualsevol acció presa contra aquests homes i deixar de molestar-los. Obligaren, però, els tossencs a pagar les despeses de la sentència arbitral a canvi de la condonació d'aquestes culpes. Amb el benentès que no donaven ni treien a les parts cap dret i que la present remissió no podia fer-se servir de precedent en casos successius.

En segon lloc, ja que les parts no havien presentat fins a aquell dia, últim del compromís, cap acte de possessió que fes canviar llur judici, els àrbitres es remeteren a la sentència de Morvedre de 1348, la confirmaren, la copiaren en la pròpia,³⁵ i es reservaren el dret de poder canviar llur arbitrat i pronunciar-ne un de nou si dins un any les parts haguessin exhibit nous documents.³⁶

32. La baronia de Llagostera pervingué a Joan Bernat de Cruïlles en morir el seu sogre, Roger de Montcada, car s'havia casat amb Elionor de Montcada. Després de la mort de Joan Bernat passà al seu nebot Martí Guerau de Cruïlles i de Blanes (1437), més tard a Pere Galceran II, fill de Martí Guerau, i, finalment, a Francesc de Cruïlles, fill d'aquest últim. Francesc morí assassinat el 1512.

33. Andreu Bosch era, llavors, recaptador general de Catalunya. Just una setmana després d'haver acceptat l'arbitratge, les parts es comprometeren a respectar-lo i fou dictat el 15 de març del mateix any (Arxiu Històric Protocols Barcelona, notari Lluís Carles Mir, *vicesimum tertium librum contrarium comunium*, 1502-1503, sense foliar i *plec de documentació diversa* del mateix notari, 261/55).

34. No he sabut trobar més informació sobre el noble Pedro de Urrea. Sé que vivia en el Regne de València i tenia també casa a Barcelona al carrer de Carabassa. No hi ha dubte que existia una vinculació amb València, car un dels testimonis de la sentència, l'honorable Antoni Anguera, era membre de la cort d'aquella ciutat.

35. El trasllat de 1503 presenta algunes petites variants, més de forma que de contingut, amb relació a la sentència arbitral de 1348.

36. El salari que els àrbitres establiren per llur treball consistí en cent verats cada un i a misser Lluís Salgueada, doctor en dret civil, deu lliures per reconèixer els documents, oir les parts, ordenar la sentència i ésser medi de la concòrdia.

Un acord de pocs anys posterior (1539) entre l'abat comendatari Climent Mai i Martí Guerau de Cruïlles, baró de Llagostera, evidencia com les normes que feien referència als presoners encarcerats a Tossa seguien vigents.³⁷

Que l'arbitratge de 1348 no fos lletra morta, ans al contrari, servis també, al llarg dels anys, a una de les parts per defensar els propis drets quan considerava que l'altra els havia violats, ho testimonia la causa interposada, el 1561, per Joan Lluís Riera, batlle natural de Tossa, contra Antic Gilibert i Galceran Pons, batlle i notari respectivament de Caldes de Malavella.³⁸ El primer instava els dos representants de Martí Guerau de Cruïlles a revocar les crides fetes en la plaça pública de Tossa amb les quals hom citava dos tossencs a comparèixer davant Antic Gilibert. Joan Lluís Riera adduïa que les crides, a més de no especificar el motiu ni el lloc de la compareixença i de bandejar els tossencs, usurpaven la jurisdicció de l'abat, car es tractava d'un dret que pertocava només a ell o als seus oficials. I afegia a defensa: «(...) *ni mai se són fetas cridas en dit terma de Tossa sinó lo dit senyor abat de Ripoll o sos oficials, ni mai se són fetes cridas en dit terma, tant de citament com de bandajament com de altres colsevol cosas, sinó de manament del dit Señor abbat de Ripoll o de sos oficials; y que lo dit señor baró de Llagostera y de Caldas de Malavella sols té en lo dit terma de Tossa lo cas de mort en certs modo y pactas, segons se conté ab la centència arbitral entre lo señor abbat de Ripoll y dit señor baró a la qual se à de astar y fer fer, en cas de mort, mai és vist ni és memòria de omens que per dit señor baró ni sos predessesors cridas de citament ni bandejament ni de altres qualsevol cosas en dit terma de Tossa sinó per los dit señor abbat o sos oficials (...)*».³⁹ Per tant, tal com manava l'antiga sentència arbitral, foren anul·lades les crides del batlle de Caldes de Malavella i se'n proclamaren de noves ordenades pel procurador general de l'abat «*ab veu de pública crida en dita plassa de Tossa*».

Un fet de sang esdevingut a la vila a finals de 1638 tornà a posar en qüestió les jurisdiccions. Els oficials de Guillem Ramon de Montcada i d'Alagón, baró de Llagostera,⁴⁰ afirmaven que el cas era de llur competència, al·legant que la mort havia estat perpetrada proditòriament, mentre que Gabriel Vazia, jutge i procurador de l'abat Francesc de Copons i de Vilaplana, sostenia que l'assassinat es devia a impetuositat i que tant el mort com els que anaven amb ell portaven

37. Les parts acordaren deixar lliure dos empresonats, sense renunciar als drets que tenien amb les jurisdiccions respectives (Arxiu Històric Protocols Barcelona, notari Francesc SUNYER, *Aprisie* 31.IV.1539-23.xii.1539).

38. Es deia batlle natural perquè tenia el càrrec en propiat i era inamovible. Caldes de Malavella i Llagostera formaven una sola baronia.

39. Arxiu Històric Girona, rectomotari Sebastià Riera, notaria de Tossa, vol. 3 (17 de desembre). Veg. també ZUCCHITELLO, *Tossa: la formació...*, p. 203.

40. Guillem Ramon de Montcada i d'Alagón fou quart marquès d'Aitona, gran d'Espanya, marquès de la Pobla de Castre, comte d'Osona i vescomte de Cabrera i de Bas, d'Illa, i baró de Llagostera.

armes.⁴¹ Amb això, el procurador donava a entendre que podien existir-hi atenuants i que, per tant, no es podia encara establir si els inculpats eren punibles amb la pena capital. S'atenia, doncs, a l'arbitrat de Morvedre, segons el qual els ministres del baró no tenien autoritat d'intervenir fins que el batlle o jutge de l'abat no hagués establert el grau de culpabilitat. No ens hem d'enganyar, Gabriel Vazia no defensava els tossencs sinó els interessos de l'abat, car considerava el mòbil del delictes esgrimit pel baró un hàbil subterfugi per usurpar la jurisdicció del seu superior.⁴²

Resultà, però, que l'argument esgrimit pel procurador del baró de Llagostera tenia fonament i, l'any següent, el procés instruït en el castell de Tossa a instància del procurador fiscal fou continuat pel batlle de Caldes de Malavella.⁴³ Un dels tres inculpats fou condemnat a mort i els altres dos, a passar sota la forca amb un dogal al coll.⁴⁴ No sabem si s'executà la sentència, car els reus fugiren de la presó de la vila amb ajut extern.⁴⁵

Uns documents posteriors, que cobreixen aproximadament l'arc d'un segle, permeten conèixer quant interès tingueren els Montcada a conservar l'alta justícia de Tossa. Cada vegada que passava per herència a un nou membre de la noble casa de Montcada un seu procurador es presentava a la vila per prendre'n possessió. La deixadesa li podia ésser perjudicial. L'alta justícia no podia deixar-

41. Arxiu Museu de Ripoll, cúria de Tossa, carpeta AX majúscules, D 3.

42. Segons el procurador, fins i tot el rector de la vila minvava la jurisdicció de l'abat, puix que cloïa actes per autoritat pròpia i no de l'abat. Per l'abril de 1643, molts tossencs declararen sobre la jurisdicció. Heus aquí la declaració d'un jurat, la qual, si fa o no fa, és molt semblant a les altres: «(...) la jurisdicció que lo Sr. abat de Ripoll té en la vila de Tossa està en lo major estat en favor del Sr. abat de Ripoll, (...) i sempre que venian ordes del marquès de Itona o de sos ministres mai ne havem volguts obeir nenguns si no que sempre responíam que nosaltres no conexem a ningú per senyor si no lo Sr. abat de Ripoll y que no volíam obeir altre senyor. Y donant-ne jo rahó als demés del concell, tots respongueren que no obeis a nengun manament dels ministres del marquès de Itona, si no als del Sr. abat de Ripoll. Y de les hores envant, quant me presentaran nengun manament lo squinsava davant del mateix porter y li deia que assí non.s aportés manaments del Sr. marquès perquè tampoch non obeiria nengu (...). D'altra banda sabem, per una altra declaració que «alguns dias fa vingué ha pendre possessió de alguna pretesa jurisdicció en casos de mort y dita possessió prengué dit governador de Hostalrich en nom del marquès de Aitona, sens perjudici de la jurisdicció

que dit senyor abat té en la vila de Tossa (...)». (Arxiu Museu de Ripoll, cúria de Tossa, carpeta AX majúscules, R.8 i R 13).

43. ADM, *Apuntamientos de Moncada*, tom I, f. 553v.

44. Arxiu Museu Ripoll, cúria de Tossa, carpeta AX majúscules, E 11).

45. *Ibidem*, E 12. La fuga creà problemes seriosos al batlle que podia ser empresonat i jutjat. Per allunyar la possible sospita d'haver afavorit la fuga, el batlle mobilitzà, tot seguit, el sometent a fi d'escorcollar les cases del poble. El 13.IV.1639, l'honorable Jaume Vidal, jurat primer, declarà: «(...) ab valentia havien oberta una porta que és en la muralla de la present vila, per la qual se entra en una instància que és en la torra sobra la presó y, segons los senyals y pertret que véram y vui jo testimoní, és cert que no era possible que per baix per dins la presó se foradàs lo revolt al mig de la volta grossa per ésser alta algunas sis canas poch més o manco. Y axís és estat forssós que personas particulars ajan foradat dit revolt ab algun magall o rellas y que han de haver ajudat als presos per a fugir y per a pujar los ab cordas dalt, com s'és vist clarament ab unes cordes que eran ligadas en una scala de fusta que [h]i ha en dita torra y venian a caurer dret a dret de dit furat (...)». (Arxiu Museu Ripoll, cúria de Tossa, carpeta AX majúscules, E 5).

se d'administrar, encara que per poc temps, car podia significar obrir la porta de la jurisdicció completa a l'abat. Així, el 10 de maig de 1670, seguida la mort de Guillem Ramon de Montcada i d'Alagón, es presentà a Tossa el procurador d'Ana de Silva i Corella, vídua del noble Guillem Ramon, a prendre possessió de la seva jurisdicció.⁴⁶ Igualment ho féu l'any 1691 el procurador de Guillem Ramon V de Montcada.⁴⁷ I, fins i tot, el 1756, quan les jurisdiccions baronals ja s'havien debilitat pel Decret de Nova Planta, Pedro de Alcàntara Fernández de Còrdova, després de l'òbit de la seva mare, Teresa de Montcada i de Benavites, envià procurador a Tossa a requerir al batlle, jurats i Universitat de la vila que li dessin la possessió de la jurisdicció criminal en casos de pena de mort, mutilació de membre o efusió de sang. Els tossenc s'hi negaren adduint que no la podien donar sense el consentiment de l'abat.⁴⁸

Fins aquí les notícies referents a les jurisdiccions de Tossa. Passem ara a considerar les de Lloret. El 23 de novembre de 1357, Guillem d'Abadia, jurista gironí i procurador de Pere de Montcada,⁴⁹ i Bernat Recasens, clergue, com a procurador de Ramon de Pradell, paborde de Girona, designaren Jaume des Monell, famós jurista gironí, i Dalmau Corona, canonge de Sant Feliu de Girona, perquè dictessin laude arbitral sobre la jurisdicció civil del castell termenat de Lloret. La sentència, pronunciada a Girona el 12 de desembre del mateix any davant el notari Ramon de Bruguera, detallava «quals actes són aquells qui pertanyen a jurisdicció civil» de la Pabordia del mes de novembre de la Seu de Girona i del seu feudatari Ramon de Lloret, fill i hereu del cavaller Guillem de Lloret.⁵⁰

A diferència de la sentència de Tossa, la de Lloret ja donava per consolidada la pertinença del mixt imperi a la Pabordia i al seu feudatari. Calia, en canvi, dilucidar quines eren les prerrogatives d'aquesta jurisdicció per posar fi a la conflictivitat permanent entre els dos senyors. Hem de suposar, per tant, una sentència o acord previ, probablement similar al de Tossa. Josep M. Pons Guri ens diu que Tomàs Mieres, el gran jurista gironí, refereix que els senyors de la casa de Montcada havien venut el mixt imperi al paborde senyor del castell de Lloret, sense, però, precisar-ne la data. D'altra banda, unes al·legacions del Capítol de la Seu de Girona diuen que aquesta jurisdicció era per raó d'una sentència donada pel provisor de la diòcesi de Girona el 14 de desembre de

46. ADM, *Apuntamientos de Montcada*, tom I, f. 554. Ana de Silva i Corella era tenutària dels títols i béns que foren del seu marit per dot i arres i també tutora i administradora dels títols i béns del seu fill, Miquel Francesc de Montcada.

47. *Ibidem*, f. 554. Guillem Ramon V de Montcada era fill de Miquel Francesc de Montcada i nét de Guillem Ramon de Montcada mort el 1670.

48. *Ibidem*, f. 554. El 1722, el marquesat d'Aitona passà als Fernández de Còrdova pel matrimoni.

49. Vegeu la nota 11.

50. Arxiu Municipal de Lloret de Mar, pergamí n. 85, Josep M. PONS GURI, *Jurisdiccions...*, op. cit. p. 123 i 134-138. ADM, *Apuntamientos de Montcada*, tom. I, f. 539v i 540.

1327, és a dir, dos anys després de la donació del rei Jaume II.⁵¹ El fet és que el 1339 i el 1375 Pere III tornava a confirmar la donació als Montcada. Aquesta última anava acompanyada de l'aprovació de les corts generals a Lleida el 10 de març del mateix any.⁵² Amb tot, se'm fa difícil d'acceptar que la noble casa hagués cedit el mixt imperi sense contrapartida. M'inclino a creure que la jurisdicció, tal com refereix Tomàs Mieres, fou venuda a la Pabordia.

Tornem, doncs, al mixt imperi del castell termenat de Lloret.⁵³ La jurisdicció implicava, entre altres, el dret de conèixer totes les causes civils i pecuniàries fins a qualsevol suma i executar-ne la sentència; rebre firmes de dret; donar tutors i curadors i dictar els decrets corresponents fins a un valor de 500 florins; intervenir en emancipacions; dictar decrets d'alienació i vendes quan es tractava de fer complir una sentència de la cort a instància de creditors i corredors; conèixer causes de restitució *in integrum*; inquirir, jutjar i punir els delictes lleus com baralles amb espases i coltells sense ferida; posar multes pels furts en els horts i vinyes fins a 5 sous de dia i 10 sous de nit, llevat dels perpetrats en cases o camins públics amb violència, i els comesos per lladres famosos; aplicar la fustigació i lligar al costell sense vessament de sang;⁵⁴ inquirir, jutjar i punir qui havia causat ferides que, a judici de metges, no comportaven perill de mort o d'afollament; capturar i empresonar els que les havien comeses; punir amb multes els estafadors de pesos i mides, bé que no es podien punir si primer no s'havia fet una crida anunciant que es puniria qui donés falsos pesos i falses mides. A més, tots els altres drets que competien a la jurisdicció civil, com tenir cort, notari, escrivà, batlles, jutges, saigs, corredors, nuncis i altres oficials i, finalment, el dret de naufragis tant en alta mar com en la riba quan es desconeixia el propietari.

Per tant, a Pere de Montcada li tocava el mer imperi, o sia, com ja hem vist per Tossa, el dret d'inquirir, jutjar i condemnar els homicidis, les lesions i les ferides greus amb perill de mort, pèrdua de membre o afollament, furts d'import elevat, robatoris en cases o camí públic i els comesos per lladres famosos o reincidents.

Amb aquesta sentència s'intentà delimitar l'abast de cada jurisdicció, ja que sovint els oficials d'una part usurpaven els drets de l'altra. I no sempre eren els de la casa de Montcada. Per l'agost de 1358 el procurador de la Pabordia lliurà tres cartes de pagament a Arnau Sibils, batlle de Caldes de Malavella,⁵⁵ per un total de 3.688 sous i 2 diners a conseqüència d'una sentència del bisbe de

51. PONS GURI, «La sentència...», p. 3, nota 7. Esteve FÀBREGAS BARRI, *Lloret de Mar*, Barcelona, 1959, p. 42.

52. Exactament el 21.x.1339 i 26.II.1375. ADM, *Apuntamientos de Moncada*, tom. I, f. 540.

53. S'entenia per *castell termenat* un castell amb territori annex, una circumscripció territorial

assenyalada amb termes, en la qual el senyor exercia una jurisdicció determinada.

54. Eren les màximes penes corporals que podia infligir el que tenia el mixt imperi. El costell era el pal on es lligava qui era condemnat a la vergonya pública.

55. A la sentència de 1357 Arnau Sibils figura com a testimoni i com a batlle de Caulers.

Girona que el condemnava a restituir-los a l'hereu del difunt Pere de Montcada per haver-se extralimitat en l'exercici de la jurisdicció civil del castell de Lloret.⁵⁶ Una prova més, si calia, de la importància econòmica que representava la jurisdicció i, per tant, de l'interès que tenien les dues parts a no perdre-la.

Gastó de Montcada i de Llòria, com a hereter del seu pare Pere, rebé, entre altres béns i títols, la senyoria de Llagostera, de la qual fou primer baró (1375). Trobà, però, una situació econòmica no del tot florent, puix que era gravada per nombrosos creditors.⁵⁷ Tal vegada fou aquest el motiu que portà el noble Gastó a vendre al paborde Joan Vilella i a la seva Pabordia tota la jurisdicció alta i baixa i qualsevol altra que tenia en el terme del castell de Lloret. La venda, a carta de gràcia, es féu el 24 de maig de 1388 pel preu de 12.000 sous barcelonins de tern. El contracte establia que la venda era intransferible, és a dir, el paborde i els seus successors en la Pabordia la podien tornar a vendre i empenyorar només a la mateixa casa de Montcada. Amb la compra, el paborde adquiria el dret de poder inquirir, sentenciar i punir o perdonar tots els delictes que abans havien estat competència d'aquella jurisdicció. Al mateix temps, podia sentenciar a penes corporals, l'execució de les quals, però, restava en mans de Gastó de Montcada. Acordaren també que de totes les composicions pecuniàries dels delictes que pertanyien a la jurisdicció esmentada, la meitat aniria al venedor, el qual, però, havia de pagar també la meitat de les despeses.⁵⁸ Gastó de Montcada o els seus oficials es reservaren el dret de presenciar totes les composicions per a evitar qualsevol frau, i, per aquest motiu, el paborde és comprometé, amb jurament, a no emetre sentències falsejades i el seu batlle, amb jurament i homenatge, a pagar íntegrament al noble Gastó la meitat de tots els emoluments que pervindrien per aquesta jurisdicció. Finalment, les parts establiren una penalitat de 5.000 sous aplicadora a qui contravenia els pactes.⁵⁹

Anys abans, el 1372, el paborde Bernat Olivé havia comprat al seu feudatari Guillem Ramon de Lloret, fill i hereu de Simó de Lloret, tota la part del dret que el venedor tenia en el castell, alguns masos, el delme, el castellatge, el dret que tenia en feu per la pabordia i el dret que tenia en la jurisdicció civil, per 82.500

56. ADM, *Apuntamientos de Montcada*, tom I, f. 540.

57. ADM, *ibídem*, f. 541. Gastó de Montcada no pogué extingir els deutes contrets per l'avi Ot i el pare Pere, tant que manà en el seu testament (Barcelona, 20.XII.1393) que s'obligués, si fos necessari, la baronia de Llagostera i els drets que tenia en la parròquia de Lloret (ADM, *Apuntamientos de Montcada*, tom I, f. 542v).

58. La composició pecuniària era la commutació de la pena per una indemnització. Solia fer-se abans de dictar sentència.

59. La venda a carta de gràcia té una llarga tradició en el dret català i ha perdurat fins als nostres dies. Una llei de l'any 1991 l'ha regulada novament. El venedor es reserva la facultat de poder tornar a adquirir al comprador la cosa venuda pel preu mateix de la venda. Arxiu Municipal de Lloret de Mar, pergamí 48. ADM, *Apuntamientos de Montcada*, tom I, f. 541v. L'apòca del preu de la venda fou signada el 2.VI.1388 (Arxiu Municipal Lloret, pergamí 49).

sous moneda barcelonina de tern.⁶⁰ La presa de possessió per part del Capítol, escriu Esteve Fàbrega i Barri, «tingué lloc amb la major pompa i ostentació».⁶¹

Així, la pabordia del mes de novembre del Capítol de la Seu de Girona assolia, amb aquestes adquisicions, la plenitud de jurisdicció sobre el castell, la parròquia i el terme de Lloret, on es començaven a apreciar les sempre més espaiades visites del batlle i dels oficials forasters de la cúria de Llagostera.

Pocs dies després de la venda a carta de gràcia, el paborde, en consideració a la possibilitat que la casa de Montcada redimís la jurisdicció, es comprometia amb el bisbe de Girona Berenguer d'Anglesola a dipositar l'eventual suma de 12.000 sous en la tresoreria del Capítol, i el bisbe, assabentat pel mateix paborde que aquella quantitat l'havia donada la Universitat de Girona, s'oferí a no emprar-la en benefici de l'església i a tornar-la a la ciutat.⁶²

A mitjan segle XV, doncs, el mer i mixt imperi i qualsevol altra jurisdicció civil i criminal continuaven en mans del Capítol de canonges. Fou llavors quan, el 1446, la Universitat i els particulars de Lloret pensaren lluir-los a favor de la Corona que els havia alienats, com sabem, en el llunyà 1326. S'estimaren més dependre del rei que dels canonges. S'enfrontaven, però, a l'oposició de la pabordia, la qual no tingué cap interès a desfer-se'n i recomençar amb nous litigis ara que s'havia deslligat de la casa de Montcada. El propòsit presentava certament riscos i els lloretencs temeren la retorsió, gens encoberta, dels canonges gironins. Per ço, demanaren i obtingueren la protecció de la reina Maria, muller d'Alfons el *Magnànim*.⁶³ Amb tot, la redempció a favor de la Corona no es portà a efecte. És possible, com assenyala Esteve Fàbregas i Barri, que fos degut a la impossibilitat de reunir entre la població la suma necessària per a la redempció, atesa l'estretor econòmica de la vila.⁶⁴ Una estretor si de cas sobtada, car hem de pensar que la Universitat, és a dir, tots els caps de família de la població, abans de prendre aquesta decisió i demanar la protecció de la reina, s'ho pensaren més d'una vegada i tot indica que estaven ben decidits a arribar fins al final.

Amb la compra de la jurisdicció criminal per part de la pabordia, no s'acabaren les qüestions sobre les jurisdiccions de Lloret, ans al contrari, continuaren encara per molts anys.

60. Data de la venda: 1 de març de 1372; i de l'època: 29 de maig de 1373 (Arxiu Municipal Lloret de Mar, pergamins 72 i 73 respectivament).

61. FÀBREGA, *op. cit.* p. 43. L'autor esmenta la descripció que en féu Josep Galceran i escriu: «(...) l'apoderat del Capítol i el venedor, seguits d'una gran gentada, baixaren al port de mar per a la percepció del delme del peix, la qual tingué lloc lliurant a l'apoderat una porció de peixos -bogues i sorells- que acabaven d'ésser hajats pel patró Bonaventura Pujol. Després l'apoderat constituí batlle del castell i son terme Sureda (junior) i cor-

redor públic Arnald Domènech, allà presents, els quals acceptaren llurs càrrecs i se'ls exhortà a exercir-los bé i fidelment».

62. 30 de maig de 1388. ADM, *Apuntamientos de Montcada*, tom I, f. 542.

63. Arxiu Municipal Lloret, pergami n. 51. Abans de l'alienació, feta pel rei Jaume II del mer i mixt imperi i de qualsevol altra jurisdicció de Lloret i Tossa a favor d'Ot de Montcada (1326), era el batlle reial de Caldes qui administrava l'alta justícia a les dues viles.

64. FÀBREGAS, *op. cit.*, p. 47.

Als Montcada els quedava sempre la possibilitat de redimir la jurisdicció de Lloret venuda el 1388. Aquesta era, almenys, la intenció de Mateu Florimon de Montcada i de Vilaragut quasi cent anys després. En efecte, el 5 d'octubre de 1481, Pere Galceran II de Cruïlles, posseïdor i regent de la baronia de Llagostera, concedia a l'esmentat Mateu Florimon, propietari de la mateixa baronia, llicència per a redimir la jurisdicció civil i criminal omnímoda que els seus avantpassats havien tingut en el castell i vila de Lloret.⁶⁵ Pel novembre del mateix any, Mateu Florimon de Montcada en demanava al Capítol la revenda. N'obtingué, però, una resposta evasiva i dilatòria. El Capítol afirmava que la jurisdicció li pertanyia molt abans que el paborde la comprés i que, si Mateu Florimon la volia redimir, havia de presentar els documents que n'acreditaven la pertinença. Només llavors atorgarien la revenda i acceptarien els 12.000 sous.⁶⁶

Mateu Florimon de Montcada i de Vilaragut va morir sense poder-ho aconseguir. Deixava en testament (28.II.1485) a Guillem Ramon de Montcada, bisbe de Vic, mentre visqués, tots els drets que tenia en la jurisdicció del castell de Lloret. Després passarien al seu hereu.⁶⁷ Era inevitable que l'actuació del Capítol originés controvèrsies entre les parts i que els Montcada, considerant-la justament lesiva dels propis interessos, posessin plet. Pel juny de 1526, Joan de Montcada atorgava poders per a defensar, davant qualsevol jutge i tribunal del regne d'Aragó, el dret de redimir la jurisdicció venuda a carta de gràcia el 1388.⁶⁸ Una sentència arbitral, donada a Girona el 20 de novembre de 1526, posava fi a la present disputa. Martí Guerau II de Cruïlles, baró de Llagostera, la redimia al canonge i paborde Pere de Cartellà i la tornava a exercir.⁶⁹

La tranquil·litat durà poc. Martí Guerau i la seva esposa, Gerònima Descoll, no tingueren gaire miraments i, contra el que establien la sentència arbitral de 1526 i les Constitucions de Catalunya, elegiren i posaren batlle per a exercir llur jurisdicció criminal en el castell, parròquia i terme de Lloret. La ingerència ocasionà un altre plet i una altra sentència. A Barcelona, el 3 de juny de 1568, la noble Gerònima de Cruïlles Descoll (el marit havia mort el 1564) fou condemnada a revocar tal decisió, a retirar els seus oficials i a pagar les costa.⁷⁰ La situació era pariona a la de Tossa.⁷¹

Dos anys després, el 16 de març de 1570, una sentència reial tornava a condemnar Gerònima de Cruïlles Descoll per haver usurpat altres prerrogatives

65. ADM, *ibidem*, f. 543v.

66. ADM, *ibidem*, f. 544.

67. ADM, *ibidem*, f. 545.

68. ADM, *ibidem*, f. 545.

69. ADM, *ibidem*, f. 545. Pocs mesos després, el 24 de juliol de l'any següent, Martí Guerau de Cruïlles prometia als representants de la Universitat de Lloret que mai vendria la jurisdicció i els

concedia el dret, en cas d'incompliment, que ells la podien redimir per 12.000 sous (Arxiu Municipal Lloret de Mar, pergami n. 55).

70. ADM, *ibidem*, f. 545.

71. El 1567 la vila de Lloret volia treure al Capítol la jurisdicció civil. (Arxiu Capitular de Girona, d'ara endavant ACG, Repertori Pontic n. 2, f. 210).

pròpies de la jurisdicció civil.⁷² Les parts, deia la nova sentència, havien de respectar, en primer lloc, l'establert el 1357: la jurisdicció alta als barons de Llagostera i la baixa a la pabordia. A més, recordava que les competències de la pabordia no es limitaven només als punts especificats en aquella sentència, sinó a tots els que pertanyien a la jurisdicció civil, segons les Constitucions de Catalunya. Per tant, anul·lava decisions preses pels oficials dels barons de Llagostera i enumerava alguns casos en els quals havien intervingut indegudament. Afirmava que no podien compel·lir els habitants de Lloret a signar treves en baralles i controvèrsies o a intervenir en casos de ferides lleus.⁷³ S'havien també extralimitat concedint permís per a ballar en les places i llocs públics de la vila, car era propi de la baixa justícia prohibir o permetre balls en espais públics amb músics i joglars. I la pabordia els havia denegats. Es tractava d'una ingerència greu, perquè afavoria el desconcert entre la població, que no sabia qui obeir. No pertocava tampoc a la jurisdicció criminal concedir permís de reunió a la Universitat en cas de venda de censals o de manlleu de diners o per a signar acords amb els pobles veïns per a expulsar els malfactors de llurs termes. Finalment, la sentència anul·lava altres actuacions de l'alta justícia, com inquirir els escrivans o els que havien manipulat xarxes calades per a pescar o els que havien tallat vinya o llenya per vendre.

En general, una sentència només servia per calmar les aigües durant un breu període de temps. Després, tornaven a esclatar els conflictes. Ni el baró de Llagostera ni els seus oficials no es donaven per vençuts. A vegades era una intromissió flagrant i, altres, dissimulada, com quan, el 1586, el poble de Lloret s'animà, amb el suport del baró, a posar taverna i fleca, concessions que, en canvi, només podia fer el Capítol.⁷⁴

Quan el 26 de març de 1637, el marquès d'Aitona, que havia guanyat la baronia de Llagostera, prengué possessió de la jurisdicció criminal de Lloret i es féu prestar homenatge, el Capítol envià tot seguit un seu representant tement accions contràries als propis interessos. Altres qüestions sorgiren dos anys després per una agressió comesa pel procurador del marquès en la nova presa de possessió del paborde i per l'homenatge que rebia.⁷⁵ Un fet de l'any 1655 evidència amb quanta arrogància es presentaven a Lloret els representants de la baronia de Llagostera. Havent els cònsols de la vila negat allotjament al procurador del marquès, aquest els bastonejà, en posà un a la presó i trencà la vara del batlle. No cal dir que en seguí causa.

72. ACG, llibre verd, f. 360-364.

73. ACG, ibídem, «(...) in presenti iudicio constat vulnusculum factum in parte inferiori maxillae(...) fuisse factum unguibus(...) et effusionem sanguinis inde sequutam modicam fuisse(...)».

74. ACG, Repertori Pontic, n. 2, f. 208.

75. ACG, Repertori Pontic, n. 2, f. 208v.

Una baralla que tingué lloc en la plaça de Canyelles a Lloret a començament de l'any 1656 (recordem els de Tossa del 1638) evidència novament com n'era de difícil que els oficials de les dues parts no ultrapassessin els límits de les pròpies jurisdiccions. Salús Estanyol, batlle i canonge, havia advocat per a si el coneixement de la baralla, mentre el procurador del baró de Llagostera, que havia rebut informació de ferits i morts, considerava que els fets entraven dins la seva jurisdicció criminal.⁷⁶ Per tant, requerí al batlle de la pabordia de cessar en el seguiment de la causa i de no pertorbar la possessió immemorial del seu senyor; a més, es considerava perjudicat per més de 1.000 escuts d'or. El batlle, naturalment, al·legà que el delicte era de la jurisdicció civil plena, exercida per la pabordia des de temps immemorial i confirmada per les sentències dels anys 1568 i 1570, i que, en cas d'haver començat un procés, el senyor marquès d'Aitona l'havia de cassar i havia de deixar lliures els presoners, si és que en tenia.⁷⁷ Dies després, pel març del mateix any, el jutge ordinari de la baronia de Caldes i Llagostera denunciava el procurador del Capítol de la Seu de Girona per una pena de 200 sous que havia aplicat a uns lloretencs per haver ocasionat algunes ferides en la esmentada baralla de la plaça de Canyelles. El jutge ordenava l'anul·lació dels processos i la devolució de les multes.⁷⁸

Les reivindicacions del procurador no terminaven aquí. Poc dies després, requeria al batlle de la jurisdicció civil que cancel·lés dels seus registres les penyores, que, segons ell, s'havien pres indegudament i, a més, denunciava un perjudici de 10.000 sous. El procurador esmentava la sentència arbitral de 1357, segons la qual el batlle de la jurisdicció civil no podia condemnar ningú per més de 5 sous de dia i 10 sous de nit. Per part seva, el batlle del paborde es defensava afirmant que les multes de 5 i 10 sous només eren aplicadores en els casos previstos en la sentència arbitral esmentada i no en altres. A més, demanava al procurador còpia de la sentència. Una manera com altra per a guanyar temps i allargar l'afer.⁷⁹

Cap dels documents consultats esmenta el lloc o llocs on s'aixecaven les forques per a les condemnes capitals a Lloret. Això em fa pensar que no hi havia forques permanents dins el terme del castell; és més probable que, com era usual en jurisdiccions compartides, el baró de Llagostera, titular del mer imperi, les aixequés només quan havia de executar una condemna capital. Tenim notícia d'una sentència de força l'any 1598.

Les jurisdiccions compartides eren fonts perennes de plets. Quan se n'acabava un en començava un altre. Era inevitable. Ningú volia cedir drets o, més

76. El que actuava era procurador i governador general del marquesat d'Aitona, vescomtat de Cabrera i Bas, baronia de Llagostera i Clades de Malavella i, per tant, procurador de la jurisdicció criminal de Lloret, per Guillem Ramon IV de Montcada i d'Alagón.

77. ADM, *ibidem*, f. 546v-547v.

78. ADM, *ibidem*, f. 548-548v.

79. ADM, *ibidem*, f. 547v.

ben dit, cadascú els interpretava en favor propi i, si podia, usurpava els de l'altre titular. Tot i les sentències, ambdues parts reincidien contínuament i els nous processos acabaven amb una sentència que en confirmava, fil per randa, una precedent. Així, fent cas omís de la sentència de 1568, amb la qual hom condemnava, com hem vist, Gerònima de Cruilles Descoll a retirar el seu batlle, el marquès d'Aitona, aprofitant la baralla de la plaça de Canyelles, tornava a posar batlle i a administrar justícia a Lloret. La reacció del Capítol fou immediata i el 30 de gener de 1657 li posà plet adduint que la jurisdicció civil pertanyia al Capítol i que el marquès només tenia a Lloret la criminal i, per ço, no podia posar batlle ni justícia que residissin a la vila; només podien intervenir en casos d'efusió de sang.⁸⁰ El document no diu com acabà el plet, tot i que hem de creure que s'atingué a les normes que ja hem vist per a Tossa.

A començament de l'any 1657 un nou litigi veié enfrontades les dues parts per la pretensió de Guillem Ramon IV de Montcada, marquès d'Aitona i, entre altres títols, també baró de Llagostera, de posar un banc amb les seves armes al presbiteri de l'església parroquial. No era una qüestió insignificant. Qualsevol símbol del titular de l'alta jurisdicció era considerat pel Capítol una intromissió o, pitjor, un reforçament de la seva presència. D'altra banda, el marquès, com a titular del mer imperi, no podia posar les pròpies armes als murs i portes de la vila i castell, sinó únicament a la casa on anava quan havia d'exercir la seva jurisdicció.⁸¹

Més d'una vegada el Capítol havia pres en consideració la possibilitat de tornar a comprar la jurisdicció criminal. Era la manera més clara i definitiva per resoldre les qüestions i alliberar-se dels plets. L'ocasió se li presentà el 1642, quan la jurisdicció fou venal per execució de cort. Pel Capítol fou una ocasió perduda. Quinze anys després, una nova oportunitat. El 24 de febrer de 1657, la jurisdicció criminal tornava a ésser venal, és a dir, el marquès d'Aitona estava intencionat a vendre. Aquesta vegada el Capítol tenia tota la intenció de no deixar-se-la escapar. Al començament, el marquès demanava 2.000 lliures d'argent, però el preu final fou concertat en 500 dobles d'or en espècie. El 2 d'abril del mateix any fou signada escriptura de compravenda a favor del Capítol de la Seu de Girona.⁸² Segons Joaquim Botet Sisó, el Capítol no aconseguí acabar amb totes les qüestions, car el 1698 la jurisdicció criminal de Lloret es trobava encara en mans del comte de Montagut, successor dels Montcada.⁸³

80. ADM, *ibidem*, f. 548v-549.

81. FERRO, *op. cit.*, p. 140, nota 11.

82. ACG, Repertori Pontic, n. 2, f. 208v. També «Actes capitulars» n. 29, f. 65-76.

83. Joaquim BOTET SISO, *Geografia General de Catalunya*, dirigida per Francesc Carreras i Candi, reproducció facsímil, Barcelona, 1980, vol. VII, Girona II, p. 991-992.

Aquell any, el Capítol rebutjà l'oferta del marquès d'Aitona de comprar Lloret, tot i el seu compromís de donar dècimes. L'any següent, la Pabordia posà argolla, com a senyal de jurisdicció senyorial, en els llocs públics de la vila.⁸⁴

Fins aquí les dades de què dispoïo també per a les jurisdiccions de Lloret. Ens podem imaginar el dispendi d'energies, de temps i de diners que comportà per al monestir de Santa Maria de Ripoll i per al Capítol de la Seu de Girona defensar, per segles, llurs drets. Al mateix temps, com n'havia d'ésser feixuc, difícil i sovint perillós per als habitants dels dos termes trobar-se entre els litigants.

Les jurisdiccions baronals subsistiren fins a començament del segle XIX, bé que precàriament a causa del reforçament centralista de la monarquia borbònica començat ja amb el Decret de Nova Planta. El 1805, una reial cèdula incorporava a la Corona les jurisdiccions propietat de bisbes i altres dignitats eclesiàstiques. Pocs anys després, el 1811 quedaven incorporades a la *Nación* les senyories baronals, i foren definitivament soterrades, com diu Josep M. Pons Guri, per llei el 3 de maig de 1823.⁸⁵

Apéndix I

Morvedre, església de sant Miquel, 12 de març de 1348

Sentència arbitral donada per Marc de Vilanova, Bernat de Talamanca i Jaume de Far, sobre la jurisdicció del castell i terme de Tossa, en qüestió entre Hug Desbac, abat de Ripoll, i Pere de Montcada.

Arxiu General de la Casa Ducal de Medinaceli, Sevilla.
Secció Montcada, lligall 19, pergamí 47.

In nomine Domini. Noverint universi quod, cum racione contradiccionis et turbacionis quas reverendus in Christo Pater, dominus ffrater Hugo, Dei gratia abbas monasterii Rivipulli assereret nobilem Othonem de Montecatheno quondam, et post eius obitum nobilem Petrum de Montecatheno eius filium seu eorum officiales vel alios eorum nomine facere et pro tempore preterito fecisse dicto domino ac abbati in utendo in castro et terminis de Tossa, diocesis Gerundensis, iurisdiccione civili et criminali et alia qualibet iurisdiccione quas, excepta iurisdiccione mutilacionis membrorum et mortis naturalis, dictus dominus abbas dicebat ad ipsum et eius monasterium in dictis castro et eius terminis pertinere in earum possessione ipsum et predecessores suos semper fuisse et esse dicto nobili Othone et post eius obitum dicto nobili Petro de Montecatheno, filio et herede universali dicti nobilis omnia predicta expresse negantibus et ex pluribus aliis causis et questionibus, de quibus contendebantur, extitissent in dictum nobilem Othonem et Fferrarium de Lagosteria, procuratorem dicti nobilis Othonis quondam, Guillelmum de Badia, iurisperitum Gerunde, et Arnaldum de Columbariis, tunc baiulum de Calidis de Malavella et quosdam alios si qui

84. Era una argolla de ferro per a subjectar els presos que hom fixava en un costell o en una columna a l'entrada de viles i ciutats.

85. Josep M. PONS GÚRI, «Compendi sobre els drets dels castells termenats», *Recull d'Estudis d'Història jurídica Catalana*, Barcelona, 1989, vol. III, p. 351.

sint sentencie excommunicationum vigore sacri concilii Therrachonensis late et exinde appellaciones fuissent subseque et ducte in curia reverendi patris archiepiscopi Therrachonensis que nunc eciam ducuntur in curia romana inter dictum nobilem abbatem, ex una parte, et dictum nobilem Othonem de Montecatheno quondam seu dictum nobilem Petrum eius filium et heredem, ex altera, et plures missiones, damna et interesse ac iniurie fuissent facte et illate ac eciam subseque; dictusque reverendus abbas, ex parte una, et nobilis Petrus de Montecatheno, filius et heres qui supra, ex altera, volentes pro bono pacis et concordie predictis questionibus omnibus, de quibus dicte sentencie excommunicationum et alterationes ac lites, missiones, damna et interesse et iniurie fuerint late et subseque, finem perpetuum imponere, missiones, damna et interesse futuras evitare, compromissent in venerabiles et discretos Marchum de Villanova, Bernardum de Thalamanca, milites, et Iacobum de Faro, iurisperitum, tamquam arbitros et arbitratores ac amicales compositores, prout hec et alia in instrumento publico inde facto auctoritate subscripti notarii, die et anno infrascriptis latius continentur, idcirco die mercurii, circa horam tercię, qua die computabatur quarto idus marci, anno Domini millesimo trecentesimo quadagesimo septimo, in presencia mei Bartholomei de Lauro, auctoritate regia notarii publici per totam terram et dominacionem serenissimi domini regis Aragonum et in presencia eciam venerabilium et discretorum Bartholomei de Plana, licenciati in legibus, Romei de Rovira, Bernardi de Sancto Clemente et Jasperti Eximini, civium Barchinone, Eymerici de la Via et Bonanati de Vela de domo dicti nobilis, testium ad hec specialiter vocatorum, reverendo in Christo Patre, domino abbate supradicto et nobili Petro de Montecatheno antedicto, constitutis personaliter in quodam portico ecclesie Sancti Michaelis in villa Muriveteris regni Valencie situate, et pro infrascripta sententia audienda comparentibus coram dictis venerabilibus Marcho de Villanova, Bernardo de Thalamanca, militibus, et Iacobo de Faro, iurisperito, arbitris et arbitratoribus supradictis ibidem existentibus, isdem arbitri et arbitratores dictus venerabilis Iacobus de Faro pro se et nomine suo ac aliorum consociorum suorum hec eidem comitencium de voluntate et expressa licencia eorumdem ipsam legente et recitante suam pertulerint sententiam in hunc modum:

In Dei nomine. Nos, Marchus de Vilanova et Bernardus de Talamanca, milites, et Iacobus de Faro, iurisperitus, arbitri arbitratores ac amicales compositores predicti, visis compromisso in nos facto ac potestate in eo nobis attributa et omnibus que dicte partes coram nobis verbo dicere seu proponere vulerint, habitaque cum eis sepe super predictis colloquio seu tractatu, attendentes inter dictas partes plura litigia fuisse occasione eorum, de quibus in nos compromissum extitit subsequata necnon plures missiones et expensas fuisse factas que eciam in futurum sperantur fieri ampliores, attendentes eciam quod rancores et odia inter dictas partes occasione dictorum litigiorum possent de facili suscitari ac eciam damna quam plurima hominibus dicti castri de Tossa evenire nisi finis imponeretur litigiis antedictis, idcirco, nos predicti inter dictas partes transhigendo et amicaliter componendo pro bono pacis et concordie, sacrosantis Dei Evangeliiis positis coram nobis, pronunciamus in modum qui sequitur:

Primo, pronunciamus quod reverendus abbas monasterii Rivipulli, qui nunc est et qui pro tempore fuerit, et eius monasterium habeant et habere debeant in dicto castro de Tossa et eius terminis omnem illam iurisdiccione[m] quam ipse abbas et eius monasterium habent vel habere debent aut possint cum instrumentis publicis aut quibusvis aliis documentis aut alias quovismodo, titulo sive causa.

Item, dicimus et pronunciamus quod nobilis Petrus de Montecatheno habeat et teneatur vendere infra duos dies post prolacionem huius sentencie immediate sequentes dicto reverendo abbati et eius monasterio omnem aliam iurisdiccione[m], altam et baxiam, et quodvis aliud ius quavis ratione ipsi nobili Petro pertinentem seu pertinens in dicto castro et eius terminis tam in terra quam in mari, excepta solum iurisdiccione que penam mortis naturalis infligit vel imponit. Talem enim iurisdiccione[m] pene mortis naturalis in dicto castro solummodo sibi volumus remanere. Et predictam vendicione[m] habeat facere dictus

nobilis Petrus pro precio sexsaginta unius mille solidorum, de quibus dictus abbas exsolvat de presenti et teneatur exsolvere dicto nobili quadraginta novem mille solidos et de residuis duodecim mille solidis exsolvat medietatem in proximo venturo festo Assumpcionis beate Virginis Marie mensis augusti et residuos sex mille solidos de dicto proxime venturo festo ad unum annum tunc immediate sequentem. Et quod de hac quantitate duodecim mille solidorum in dictis terminis dicto nobili exsolvenda universitas dicti loci de Tossa una cum viginti hominibus dicioribus dicti loci quos pars dicti nobilis per se vel suum baiulum aut procuratorem eligerit se obligent quilibet insolidum, ut principales in iudicio curie vicarii Gerunde per domino rege et officialis episcopi Gerundensis cum pena tercii et aliis penis, obligacionibus, renunciacionibus et cautelis necessariis et opportunis recipiendo in se sententiam condemnationis et mandatum de solvendo et etiam ab officiali dicti reverendi episcopi sententiam excomunicacionis, prout melius et securius ad utilitatem dicti nobilis hoc dictari possint et prout melius, securius et largius aliqua obligacio in aliquo facto reperitur in curia dicti vicarii vel officialis fuisse dictata et quod matres aut uxores dictorum viginti hominum habeant in ipsa obligacione firmare et dotibus seu sponsaliciis suis et iuri ypothecarum et omni alii auxilio renunciare que obligacio fiat infra triginta dies immediate sequentes. Et quod de dicta vendicione fiant publica instrumenta cum eviccionibus et illis securitatibus aut cautelis que in similibus vendicionibus sunt fieri assueta, prout ad utilitatem et commodum dicti reverendi abbatis et eius monasterii melius dictari poterunt ad cognicionem mei Iacobi de Faro, arbitri supradicti, quodque dictus nobilis teneatur hinc ad festum Pasche proxime venturum dare dicto reverendo abbati, sumptibus ipsius abbatis, transumpta autentica donacionis per illustrissimum dominum regem Iacobum, bone memorie, facte nobili Othoni de Montecatheno, quondam, de iure quod idem dominus rex habebat in dicto castro de Tossa et eius iurisdiccione et confirmacionibus per successores ipsius domini regis inde subsecutis et etiam de iure quod idem nobilis Petrus in testamento vel inter vivos habet a dicto nobili Othone, patre suo.

Item, ad declaracionem capituli precedentis, dicimus et pronunciamus quod si contingeret in dicto castro et eius terminis tale crimen comiti de quo dubitaretur verisimiliter an pro ipso crimine deberet pena mortis naturalis imponi seu an pena alia deberetur, quod eo casu duo iurisperiti per dictas partes eligendi, unus scilicet per dictum reverendum abbatem Rivipulli et suos vel eorum baiulos, et alius per dictum nobilem Petrum de Montecatheno et suos vel eorum baiulos determinare habeant dubium antedictum. Quosquidem iurisperitos dicte partes et sui vel eorum baiuli habeant et teneantur eligere sic videlicet, quod si alterutra pars requisita per alteram super eligendo suum iurisperitum infra quatuor dies post ipsam requisicionem sequentes eligere distulerit, iurisperitus per partem requirentem electus possit solus hoc determinare. Et si forsitan dicti iurisperiti per partem utramque elegerint in declarando aut determinando dictum dubium convenire nollent aut nequirent pars utraque teneatur infra quatuor dies postquam per dictum dictorum duorum iurisperitorum vel alterius eorum de hoc dissensu constiterit eligere quendam alium iurisperitum parti neutre suspectum qui cum ipsis duobus aut uno ex ipsis altero requisito vel solus, prout sibi visum fuerit, possit dictum dubium terminare. Et si dicte partes de hoc tercio eligendo noluerint aut non potuerint convenire, tunc ipsum tercium iurisperitum, vigore huius pronunciacionis, possit eligere reverendus episcopus Gerundensis aut eius officialis qui nunc sunt aut pro tempore fuerint. Et ne per elongamentum decisionis huius dubii crimen de quo agetur diferatur aut remaneat impunitum, volumus et declaramus quod dicte partes aut sui vel eorum baiuli non possint a declaracione seu sententia dictorum duorum iurisperitorum vel alteri appellare vel eam nullam dicere aut ope alicuius alterius reclamacionis vel recurssus aliquatenus impugnare quodque predicta breviter et sine aliqua lite quovis iure aut iudiciario ordine comisso, attenta solum denunciacione criminis, habeant dictum dubium declarare. Et quod interim scilicet antequam dicta declaracio fuerit facta ille qui crimen dicitur comisisse, si captus fuerit, habeat stare captus in posse baiuli dicti abbatis in dicto

castro, quiquidem baiulus ipsum captum teneat pro ambobus; declaracione autem facta ipsum captum confestim absque novo mandato teneat pro illo dumtaxat ad cuius iurisdictionem ipsum crimen declaratum fuerit pertinere et, ante declaracionem dicti dubii, fiat inquisicio per iudicem aut iudices ambarum partium, et si alterutra pars per se vel suum baiulum requisita ut suum iudicem habeat hoc per tres dies post ipsam requisicionem sequentes facere distulerit, altera pars per suum iudicem vice sua et alterius partis possit inquirere si voluerit iudicem alterius partis ultra dictos tres dies minime spectato. Et subsequuta declaracione inquisicio ipsa et processus ipsius declaracionis debeant remanere apud illum ad quem cognicionem dicti criminis spectare fuerit declaratum qui quidem nomine suo compleat inquisicionem predictam continuando iam factam cui stetur ac si per iudicem solum illius ad quem cognicionem criminis spectare fuerit pronunciatum facta esset.

Item, dicimus et pronunciamus quod si contingeret in dicto castro seu eius terminis aliquod vulnus fieri quod dicatur periculosum ad mortem, quod interim quousque fuerit per medicos declaratum vulnus non fuisse letale, quod vulgariter dicitur *desuspitat*, non possit fieri compositio de dicto crimine nec sententia ferri, sed declaracione secuta, scilicet quod vulnus non sit letale, dictus abbas seu eius iudex possit componere et alias facere, prout sibi videbitur faciendum, et dicta dissuspitacio fiat per medicum seu medicos per baiulos partis utriusque electos, et si alter uter baiulus per alterum super eligendo medicum aut medicos, hoc infra tres dies postquam, inde requisitus fuerit facere, distulerit alter baiulus, lapsis dictis tribus diebus, solus sine alio possit hoc facere per se ipsum, si autem propter dictum vulnus contigerit mortem sequi, ipse nobilis seu eius iudex possit criminis compendnare et punire et componere iuxta formam predictam et quod interim scilicet antequam dicta dissuspitacio fuerit facta et baiulus dicti abbatis ipsum captum teneat pro ambobus, et interim eciam inquisicio de dicto crimine fiat per iudicem seu iudices ambarum partim iuxta formam supra proxime declaratam quam nedum in hiis immo eciam in aliis omnibus in hoc dubio decernimus esse servandam.

Item, si contigerit infra terminos dicti castri aliquod furtum seu rapinam committi siquidem in camino publico per violenciam, talis rapina dicatur esse comissa, inquisicio huius criminis fiat per iudicem dicti nobilis Petri et suorum. Sed, si ex meritis inquisicionis appareret postmodum inculpatum de tali rapina non debere de iure aut ratione puniri pena mortis naturalis, dictus nobilis vel eius baiulus talem inculpatum una cum processu inquisicionis dicto abbati vel eius baiulo remitat et teneatur remittere per ipsum debite puniendum, si autem furtum clam vel occulte commissum esse dicatur inquisicio huius furti fiat per baiulum dicti abbatis, set si postea ex meritis inquisicionis appareret inculpatum de tali furto propter multiplicacionem furto- rum aut alias posse et debito dici furem famosum et per consequens furta esse fingendum (?) vel alias ad mortem naturalem puniendum, tunc baiulus dicti abbatis talem inculpatum remittat et teneatur remittere una cum processu ipsius inquisicionis baiulo dicti nobilis Petri et suorum, et si in hoc casu furti vel in casu rapine supra proxime dicto dubium emergeret an inculpatus de furto seu rapina morte naturali vel alia esset puniendus stet super hoc decisioni dictorum duorum iurisperitorum vel alterius ipsorum aut dicti tercii iuxta formam in simili superius declaratum.

Item, volentes in quibusdam criminibus cerciorem facere declaracionem, dicimus et pronunciamus quod si in dicto castro seu eius terminis contingeret aliquem seu aliquos vim publicam seu privatam quovismodo comittere cum armis seu sine armis sive invadat hospicium seu alias res sive personas aut eciam contingat aliquem seu aliquos expugnare aliquod hospicium sive res alias seu personas seu eciam contingat aliquem seu aliquos facere talam seu talas de vineis seu arboribus seu aliis rebus, quod cognicio talium criminum spectet ad dictum abbatem et comprehendatur talis iurisdiccio in vendicione predicta, dum, tamen, ex predictis invasione, expugnacione et tala, mors hominis seu mulieris non fuerit subsequuta, tunc enim volumus cognicionem spectare ad dictum nobilem Petrum et suos.

Item, declaramus eciam quod si contingeret aliquem seu aliquos in dicto castro seu eius terminis ignem submittere tam in terra quam in mari, quod eo casu spectet cognicio ad dictum abbatem et comprehendatur talis iurisdiccio in vendicione predicta nisi in casu ubi ignis immittetur in loco in quo homo seu mulier moraretur seu staret et nisi in casu ubi lignum unius vel plurium cohoptarum seu hospicium combureretur ex toto vel pro maiori parte et nisi in casu ubi ignis in aliqua ecclesia tam comburendi ipsam ecclesiam seu res sacras existentes in ea poneretur, in illis enim casibus in loco in quo ignis immitteretur, homo seu mulier moraretur seu staret vel ubi hospicium seu lignum unius vel plurium cohoptarum ex toto vel pro maiori parte combureretur seu ignis in aliqua ecclesia mitteretur tam comburendi eam seu res sacras existentes in ea cognicionem ad dictum nobilem. Petrum decernimus spectare.

Item, dicimus et pronunciamus quod in casu ubi spectet cognicio ad dictum nobilem Petrum quod ipse solus vel eius baiulus eciam infra terminos dicti castri possit inquirere et inquiri facere et assignare iudicem et iudices tam cause principalis quam appellacionis et predicta eciam possit facere cum quo notario voluerit. Dicimus eciam et pronunciamus quod si contingeret pecuniam vel quodvis aliud emolumentum ex crimine ad cognicionem ipsius nobilis spectanti ratione empconis seu eciam ratione annotacionis bonorum pervenire dictus abbas habeat et habere debeat medietatem dicte pecunie vel alterius emolumenti, set in ipsis casibus debeat medietatem missionum seu expensarum ex inde iuste factarum exolvere. Declaramus tamen quod ex hoc non intelligimus dicto nobili aut suis dare potestatem aliquem inculpatum de crimine per diffinitivam sententiam peccunianter (sic) condemnare vel crimen tali inculpato graciosè absque aliquo emolumento remittere, nisi post sententiam contra ipsum inculpatum qua sibi mors naturalis inflingeretur latam vel ipsi nobili attribui iurisdiccione, nisi in et super criminibus de quibus pena mortis naturalis debeat inflingi seu imponi excepto eo quod inferius de baiulo dicti abbatis per dictum nobilem puniendum dicitur.

Item, ut tollatur dubium quod in captione criminorum posset de facili evenire, dicimus et pronunciamus quod in illis casibus in quibus ad dictum abbatem spectat iurisdiccio quod tantum eius baiulus seu sagio vel quivis alii officiales ipsius abbatis possint capere criminosos; eo tamen casu quo spectatur iurisdiccio ad dictum nobilem tam officiales dicti abbatis quam ipsius nobilis possint capere criminosos ubi autem dubium verisimiliter emergeret super aliquo crimine ad quam eius cognicio spectaret, in hoc dubio dicte partes seu eorum officiales aut eorum baiuli possint inculpatum seu inculpatos de tali crimine capere, captum tamen seu captos teneatur tradere baiulo dicti abbatis qui ipsum seu ipsos teneat pro ambobus iuxta formam in casu dubii superius declaratam. Dicimus tamen et declaramus quod in omnem eventum baiulus dicti abbatis captos teneat criminosos, posito quod eis deberetur mors naturalis infligi et quod ipse nobilis et officiales ipsius, eo casu quo eis est licitum capere dictos criminosos, habeant eos tradere baiulo dicti abbatis si eos voluerit acceptare alias possint ipsos criminosos ducere ad locum de Lagosteria vel ad locum de Calidis vel ad locum de Cassa et terminos eorum et ibi eos captos tenere. In casu tamen ubi spectet iurisdiccio seu punicio ad dictum nobilem, baiulus dicti abbatis ipsos captos teneat in comanda cum instrumento pro dicto nobili, set tamen dictus nobilis dictam comandam non possit petere quousque sententia super morte naturali fuerit prolata. Ea tamen lata eciam si condemnatus appellaret, dictus nobilis per se seu alium possit dictam comandam petere, et in omni casu eciam si pars dicti nobilis hoc non poteret, et possit si voluerit baiulus dicti abbatis requirere baiulum de Lagostera vel de Caules ut veniat pro capto ducendo, et si infra sex dies non veniet, ipse baiulus eum possit, si voluerit, ad dictum baiulum dicti nobilis remittere expensas tamen ipsius nobilis et quod baiulus dicti abbatis integre habeat a captis tamen ius carcellatgii dum captos tenebit eosdem nec habeat respondere dicto nobili nec eius officialibus. Si tamen capti non haberent unde ius carcellatgii exsolverent, dictus baiulus ipsos teneatur absque carcellagio a dictis partibus habendo libere custodire.

Item, ut malignandi occasio dicto baiulo auferatur, dicimus et pronunciamus quod si contingeret aliquem captum cuius, attento crimine, cognicio ad dictum nobilem spectaret fugere et evadere baiuli capcionem supradictam, fracto carcere, seu alias quod eo casu dictus nobilis possit punire dictum baiulum et procedere contra eum tam ad annotationem bonorum quam alias, prout iusticia suadebit et possit ipsum captum tenere vel in loco de Calidis vel de Lagostera o de Cassa vel eorum terminis, intelligatur tamen quod de pecunia vel quovis altero emolumento proveniente ex inde abbas habeat medietatem et quod solvat medietatem in expenssis inde factis iuste iuxta superius expressata. Si autem illo interim quo esset dubium ad quem iurisdiccio spectaret iuxta infra et superius expressata, captus evaderet seu fugeret capcionem ipsius baiuli, quod eo tunc ille ad quem fuerit declaratum iurisdiccione pertinere, possit punire dictum baiulum et procedere contra eum prout sibi videbitur faciendum, que declaracio fiat eo modo et per illas personas quo et per quas est superius declaratum.

Item, ne sub pretextu tonsure aut alias possit occasio reperiri per quam auferre dicto nobili potestas in dicto casu dictum baiulum puniendi, pronunciamus quod dictus reverendus abbas aut successores sui teneant et tenere habeant in dicto castro baiulum more laycum et foro secularis iudicis in omnibus submissum et quod ibidem non possint nec eis sit licitum tenere baiulum habentem tonssuram vel qui quavis de causa posset forum secularis iudicis declinare.

Item, dicimus et pronunciamus quod si eo casu quo spectat iurisdiccio ad dictum abbatem iuxta formam predictam contingeret criminosum ex aliquibus circumstanciis crimen agravantibus aut alias debere morte naturali affligi, attentis meritis inquisitionis inde facte quod tunc per iudicem ipsius abbatis non possit ferri talis sententia, immo habeat eum ad dictum nobilem seu eius iudicem per eum puniendum remittere cum processu cui pars dicti nobilis habeat stare et viceversa si in casu quo ad dictum nobilem spectat iurisdiccio, contingeret criminosum, attentis meritis inquisitionis ex aliquibus circumstanciis crimen alleviantibus aut alias non debere condempnari ad mortem naturalem, sed alia pena minori quod tunc per iudicem ipsius nobilis non possit fieri talis condempnacio, immo habeat ad dictum abbatem per suum iudicem condempnandum dictum criminosum remittere cum processu cui pars dicti abbatis habeat stare. Si tamen, attentis meritis ipsius inquisitionis, contigeret captum duplici pena debere puniri, abbas eum puniat pena tali que possit pertinere ad eum et pro pena pertinenti ad dictum nobilem ad eum habeat remittere cum processu. Et econtra ut sic tam dictus abbas quam dictus nobilis suis terminis sint contenti in omni tamen casu seu eventu baiulus dicti abbatis delatum de crimine captum teneat iuxta superius et inferius declarata.

Item, ut tollatur omnis occasio dissencionis et odii inter partes predictas, dicimus et pronunciamus quod dictus nobilis et sui possint ponere et erigere furcam seu furcas et erectas tenere in tribus partibus seu locis dicti termini, scilicet iuxta caminum generalem quo itur de dicto loco de Tossa ad locum de Calidis intus dictum terminum de Tossa per viginti canas curribiles Gerunde vel pauciores sed non plures, et eciam iuxta caminum quo itur de dicto loco de Tossa ad locum de Sancto Felici de Guixols intus tamen terminum de Tossa per viginti canas vel pauciores, set non plures, et eciam in conspectum maris prope turrin de Pola ad decem canas vel pauciores set non plures, taliter quod de dicta villa vel castro de Tossa possint videri.

Item, dicimus et pronunciamus quod dictus nobilis non possit nec debeat tenere in dicto castro seu eius terminis baiulum seu sacionem seu aliquem alium officialem qui ibidem domicilium teneat aut staticam faciat, sed tamen pro criminibus quorum cognicio, ut prefertur, ad ipsum nobilem spectat, baiuli vel iudices ipsius nobilis aut suorum possint eciam infra terminos dicti castri in casibus contingentibus inquirere, cognoscere et punire, ut superius est dictum.

Item, cum occasione predictorum fuerit inter dictas partes litigatum et pro parte reverendi abbatis fuerint alique sentencie promulgate, vigore quarum sentenciarum aliqui sunt denunciati excommunicati et a dictis sentenciis fuerit per partem dicti nobilis Petri appellatum et ipsa

causa appellacionis adhuc ducitur in curia romana, idcirco, volentes imponere finem ipsis litibus, dicimus et pronunciamus quod infra triginta dies ab hac die in antea numerandos quelibet pars, scilicet dictus abbas et dictus nobilis Petrus faciant cessare cum effectu dictam causam appellacionis que in curia romana ducitur, ut est dictum. Et etiam si forte in curia romana esset aliqua sententia super predictis lata vel imposterum proferetur, nullam obtineat roboris firmitatem nec aliqua parcium predictarum possit se iuvare ipsa sententia; addicientes quod pars utraque pacto expresso renunciaret omni liti super predictis more cum instrumento publico iuris efficaciam habenti. Dicimus et pronunciamus quod reverendus abbas habeat requirere, per se vel procuratorem, dominum episcopum Gerundensem vel eius officialem et etiam dominum archiepiscopum Therraconensem vel eius officialem si necessarium fuerit quod predictos denunciatos excommunicatos absolvat ad cautelam sic quod propter missiones seu expensas seu damna aliqua non possit impedire absolucionem predictam ad cautelam fiendam ipsis tamen denunciatis convenientibus cum dictis dominis episcopo seu officialibus si sint aliqua que tangat eosdem et predictam requisicionem habeat facere infra triginta dies in antea numerandos.

Item, dicimus et pronunciamus quod dictus reverendus abbas habeat facere cum effectu quod homines de Tossa faciant remissionem cum publico instrumento iuris efficaciam habenti dicto nobili Petro de omnibus petitionibus et demandis quas possent facere vel movere occasione dampnorum seu iniuriarum, illatorum seu illatarum dictis hominibus per nobilem Othonem de Montechateno vel ipsum nobilem Petrum seu alios eorum nomine vel quam possent movere quacumque alia ratione; quamquidem remissionem habeant facere cum cautelis in similibus fieri assuetis et infra mensem in antea computandum. Et etiam quod dictus abbas habeat libere reddere omnia bona que sub manuleuta vel alias teneat a Guillelmo de Badia, iurisperito Gerunde, et ei finem et remissionem facere generalem.

Item, dicimus et pronunciamus quod quelibet pars remittat alteri omnem accionem, questionem, petitionem et demandam quam posset facere vel movere occasione predictorum tam principaliter quam accessorie, tam ratione dictarum sententiarum pro parte dicti abbatis obtentorum vel alia qualibet ratione quatenus adversarentur huic sentencie nostre; quam remissionem habeant facere infra triginta dies in antea computandos. Et hanc remissionem et quamvis aliam quam supra diximus per dictum abbatem dicto nobili esse fiendam, dicimus et pronunciamus debere fieri de et cum voluntate et assensu expressis conventus monasterii ipsius abbatis et quod se iuvare non possit vendicionem iurisdicciois per dictum nobilem sibi fienda vel aliquibus que in instrumento ipsius vendicionis continebuntur, donec dictus conventus suum in predictis expressum assensum prebuerit et donec dicti homines de Tossa dictam remissionem fecerint nobili antedicto.

Item, dicimus et pronunciamus quod omnia instrumenta que super predictis aut eorum aliquo habebunt fieri fiant si super ipsorum ordinacione dubitaretur ad cognitum mei dicti Iacobi de Faro et quod dicte partes habeant presentem pronunciacionem infra unam diem postquam lata fuerit emologare et etiam approbare et quod dictus reverendus abbas eam infra unum mensem faciat per suum conventum approbari et in predictis in quantum sapiunt condempnacionem partem parti condempnamus et in quantum sapiunt absolucionem partem parti absolvimus.

Item declaramus quod ubicumque de terminis dicti loci de Tossa super fecerimus mencionem, intelligimus omnes terminos dicti loci tam in mari quam in terra comprehendi, licet in ipsis capitulis de mari vel terra nullam fecerimus mencionem. Et predicta omnia et singula dicimus per dictas partes et earum successores esse tenenda et servanda sub pena in compromisso contenta. Retinemus, tamen nobis quod si in nostra pronunciacione aliqua appareat dubia seu obscura, quod ea possimus declarare et interpretari etiam una dictarum parcium solum modo requirente.

Lata et lecta fuit hec sententia sive amicabilem pronunciatio, die, anno et loco predictis ac presentibus dictis partibus et testibus, ut predictur, supradictis. Quamquidem sententiam seu amicabilem compositionem incontinenti dictus dominus abbas et dictus nobilis Petrus de Montecatheno presentibus testibus predictis laudarunt, firmarunt, approbarunt et emologaverunt et de predictis omnibus et singulis pecierunt et requisiverunt me dictum notarium eisdem et eorum utrique tot quot voluerint et pecierint fieri publica instrumenta eiusdem tenoris et ferme per me notarium supradictum.

Sig+num mei Petri de Redonella, notarii publici Rivipullensis, auctoritate venerabilis conventus monasterii eiusdem, in cuius manu et posse venerabiles et religiosi frater Petrus Galyardi, prior mayor et infirmarius monasterii Sancte Marie de Rivipullo ordinis sancti Benedicti, Vicensis diocesis, et totus conventus eiusdem monasterii in comuni capitulo ipsius monasterii ad sonum tabule, ut moris est, propterea convocati et congregati, prospecto ex predictis in presenti instrumento contentis et expressatis et per me dictum notarium de verbo ad verbum eis expositis atque lectis dicto monasterio quod vestrum castrum de Tossa in pace et quiete habebit, quod ante propter litigia et sumptus quos in ipsis oportebat fieri prorsus inutile reddebatur evidentem utilitatem imminere, firmarunt, laudarunt et approbarunt predicta eius omnibus et singulis et dicto etiam domino abbati qui ea fecit suum expressum concensum et voluntatem prebende die iovis intitulata quarto idus aprilis, anno a nativitate Christi millesimo trecentesimo quadragesimo octavo, presentibus discreto Francisco de Redonella, decano Rivipullensi, Berengario Stephani et Guillelmo Martini de Rivipullo, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Sig+num mei Bartholomei de Lauro, auctoritate regia notarii publici per totam terram et dominationem illustrissimi domini regis Aragonum qui, prelacione huius sentencie ac supradictis omnibus et singulis ut supra patet, presens fui et ea scribi feci et clausi cum litteris rasis et emendatis in linea XIII ubi dicitur "dies", et in linea XVIII ubi scribitur "et ad", et in linea XXVIII ubi narratur "crimine", et in linea XXXI ubi cernitur "medicos", et in linea XXXII ubi legitur "dissuspitacio", et in eadem ubi narratur "alter uter", et in linea XXXIX ubi corrigitur "ex", et in linea XLI ubi dicitur "immitteretur", et in linea LV ubi legitur "baiulum", et in LXV ubi aptatur "pacto", et cum supraposito in XXX linea ubi dicitur "ad", et in ultima ubi inspicitur "fieri".

Apéndix II

Còpia autèntica de la sentència real en favor de la pabordia de Lloret contra els barons de Llagosetra.

Arxiu Catedral de Girona

Llibre verd, ff. 360

1570, març 16

Hoc est exemplum bene et fideliter Gerunde sumptum die, mense et anno infrascriptis a quodam Regia sententia in pregameneo exarata, manu publici notarii subscripta et subsignata, sigillo pendenti munita aliisque debitis et Regiis solemnitatibus assuetis expedita, non viciata nech in aliqua eius parte suspecta sed omni prorsus vicio et suspicione carente, thenoris huiusmodi.

Nos Philippus, Dei gracia, rex Castelle, Aragonum, etc, Comes Barcinone, etc, in Christi eiusque gloriosissime matris Virginis Marie nominibus. Pateat universis, quod nos Didacus de Mendoça, Princeps militi, Dux Franche ville, marchio Algezire, de consilio status et belli sacre Catholice et Regia Magestatis consiliarius, locumtenens et Capitaneus Generalis in

principatu Cathalonie et Comitatus Rossilionis et Ceritanie, in causa seu questione que in regia ducta extitit audientia, inter partes infrascriptas nostram immo regiam, die et anno infrascriptis, tulimus sententiam sive declarationem sub forma sequenti.

Hiesu Christi et eius intemerate Virginis matris nominibus humiliter invocatis. Excellens dominus locumtenens generalis, visa suplicatione oblata per Michaellem Rius, causidicum procuratorem et eo nomine nobilis Hyeronime de Crudillis et Dezcoll, Vidue relicte nobilis quondam Gerald de Crudillis domini qui dicebatur baronie de Locustaria, in qua dicit quod cum dicta nobilis Hieronima et sui predecessores in dicta baronia de Locustaria essent domini iurisdictionis superioris in castro et termino de Lloreto in Vicaria Gerunde et propositus prepositure de Lloreto in ecclesia Gerundensis esset dominus inferioris iurisdictionis et inter eos esset lata quedam sententia arbitralis in et cum qua fuerunt expressi casus iurisdictionis pertinentes dicto preposito et ceteri casus essent adjudicati predecessoribus dicte nobilis Hyeronime et quidam Monserratus de Cartiliano, tunc prepositus dicte prepositure, contra dictam sententiam niteretur occupare casus dicte iurisdictionis pertinentes dicte nobili Hyeronime, propterea supplicavit declarari tantum pertinere iurisdictionem dicto preposito in casibus in dicta sententia expressis et ceteros casus pertinere dicte nobili Hyeronime imponendo silentium in suis pretensionibus dicto preposito et firmando ius et de iure dicto preposito in et super bonis suis pro decem solidis cum augmento petendo etiam pretextu sue viduitatis dictam causam firme iuris ad regiam audienciam evocari et illam commitii alicui ex magnificis doctoribus regie audientie qui de literis citatoriis et inhibitoriis debite provideret et partibus iustitie complementum ministraret ut in dicta suplicatione ad quam sit relatio latius continetur. Visa evocatione facta ad regiam audienciam et comissione facta Hieronimo Sunyer, quondam doctori de regio concilio; visis literis citatoriis et inhibitoriis a regia cancellaria emanatis et dictarum literarum presentatione; visa petitione oblata per dictum Rius dicto nomine in qua loco petitionis exhibuit literas citatorias et inhibitorias et dictarum literarum presentationem petens super contentis in prima suplicatione sibi iustitie complementum administrari; visa potestate dicti Michaelis Rius, procuratoris dicte nobilis Hieronymi de Colle et de Crudillis; visa potestate Joanni Ginesta, procuratoris dicti Montserrat de Cartiliano prepositi dicte prepositure de Lloreto et eo nomine; visa reconventionem facta per dictum Ginesta dicto nomine in et cum qua dicit quod cum in dicta sententia arbitrali esset dicte prepositure adjudicata iurdictio civilis et dicta nobilis Hieronyma et seu eius officiales et eiusdem predecessorum occupaverit plures actus dicte iurisdictionis et propterea petit compelli ad observantiam dicte sentencie arbitralis et ad revocandum procedimenta contra dictam sententiam facta; visis articulis oblati per dictum Ginesta in quibus expressit omnes casus in quibus pretendit suam iurisdictionem fuisse lesam per officiales alte iurisdictionis in dicto termino de Lloreto; visis articulis oblati per dictum Rius dicto nomine; visa dilacione concessa ad probandum dictos articulos; visa comissione facta Michaeli Quintana, quondam doctori de regio concilio durante infirmitate dicti Sunyer; visa publicatione dictorum testium et dictis testium oblato per dictam nobilem Hieronymam diligenter examinatis; visa quandam scedula oblata per dictum Ginesta, die decimo septimo junii anni millesimi quingentesimi sexagesimi septimi; visa etiam scedula in et cum qua exhibuit dictus prepositus nonnulla acta et instrumenta consuta in facie presentis processus inter que fuit dicta sententia arbitralis lata inter partes et fuerunt alique inquisitiones formate per officialis alte iurisdictionis preconium factam per dictum prepositum et scientie congregandi homines dicti termini per officiales dicte alte iurisdictionis aliqui processus per dictum notarium publicum firmati et quedam requisito presentata per dictum prepositum dictis officialibus dicte alte iurisdictionis; visa denuntiatione processus facta inter causas majores die vigesima octava mensis februarii anni millesimi quingentesimi sexagesimi octavi exhibitione aliquorum instrumentorum rixe Gerald Maig facta per dictum prepositum mediante beneficio in integrum restitutionis compatente dicte Ecclesie Gerunde; visa concessione de presenti causa facta Hadriano Vilana, doctori de regio consilio per

mortem dicti Quintana; viso processu et etiam processibus exhibitis per dictum propositum; visis videndis attentis attendendis facta relacione in regia audiencia per dictum Vilana relatores et conclusionem inde sequuta; visis assignationibus ad sententiam et signanter; visa assignatione ad presentem diem facta ad quam ad cauthelam. Iterum assignat sacro Sanctis Evangeliiis coram sua Excellencia positis et illis reverenter inspectis dictam insequendo conclusionem pronuntiat, sentenciat et declarat in modum sequentem.

Attento quod per sententiam arbitralem latam per Jacobum de Monello, quondam iuris peritum et civem Gerunde, et Dalamtium Corones, quondam canonicum secularem ecclesie collegiate Sancti Phelicis dicte civitatis Gerunde et prepositum prepositure vulgo dicte de Tordera dicte Ecclesie, arbitros concorditer nominatos per et inter nobilem Petrum de Montecatheno, dominum qui dicebatur honoris de Calidis de Malaveteri et de Lacusteria seu eius procuratores ex una, et Raymundum de Pradella, tunc canonicum dicte Ecclesie Gerundensis et prepositum prepositure vulgo dicte de Lloreto et eo nomine tunc dominum qui dicebatur inferioris iurisdictionis dicti termini et castri de Lloreto et seu dicti prepositi procuratores partibus ex altera, die decimo tercio mensis desembris anni millesimi trecentissimi quinquagesimi septimi et de inde per dictas partes et seu eorum procuratores emologatum constat per dictos arbitros laudatum, arbitratum et pronunciatum fuisse adiudicando dicto preposito nomine dicte prepositure iurisdictionem civilem in castro et termino de Lloreto exprimendo sigillatim aliquos casus pertinentes dicte iurisdictioni civili ceteros casus alte seu superioris iurisdictionis dicto nobili Petro de Montecatheno, domino dictorum alte iurisdictionis et honoris adjudicando ut in dicta sententia ad quam fit relacio lacius continentur. Et attento quod ambe partes presentem causam prosequentes videlicet nobilis Hieronima de Crudillis et de Colle, domina que dicitur dicte alte seu superioris iurisdictionis dicti termini et castri de Lloreto et Capitulum et Canonici Sedis Gerunde nomine dicte prepositure nunc domini iurisdictionis civilis seu basse et inferioris iurisdictionis dicti termini et castri laudando et approbando et retificando contenta et declarata in dicta sententia arbitrali conantur fundari ius cuiuslibet partis in verbis dicte sentencie arbitralis et attenta antiquitate temporis quo fuit lata dicta sententia aliisque etiam meritis processus attentis et alia sua Excellencia dictam insequendo conclusionem pronunciat, sentenciat et declarat quod ambe partes et quelibet earum condemnetur ad observandum omnia et singula contenta et declarata in dicta sententia arbitrali iuxta illius seriem et tenorem ad quam habeatur relatio verum quia inherendo verbis dicte sentencie arbitralis pretenditur per dictam nobilem Hieronimam de Crudillis tantum competere dictis canonicis et Capitulo Sedis Gerunde nomine dicte prepositure dominis dicte iurisdictionis civilis casus specialiter designatos et sigillatim expressos in dicta sententia et non alios casus etiam si sint dicte iurisdictionis civilis sed dictos casus omissos a tempore immemoriali citra fuisse sue iurisdictionis superioris et pertinuisse officialibus suis et suorum predecessorum in dicta iurisdictione. Sed attento quod in dicta sententia arbitrali est clausula expressa in qua pronuntiatur et declaratur non solum dicte prepositure competere casus in dicta sententia specificatos et sigillatim designatos verum etiam dicte prepositure competere et spectare omnes alios actus ad dictam iurisdictionem civilem pertinentes si qui sint preterquam illi qui per dictos arbitros declarati et specificati fuerunt in dicta sententia sua. Et quia ut dictum est dicta nobilis Hieronima aprobavit contenta in dicta sententia arbitrali et quia possessio seu quasi exercendi dictam iurisdictionem dicte nobilis hieronime et suorum predecessorum debet restringi ad dictum titulum dicte sentencie arbitralis. Et quia exempla dicte sentencie non arctant regulam dicte iurisdictionis civilis cum dicta sententia dicto preposito aliisque etiam meritis processus attentis et alis dictam insequendo conclusionem sua Excellencia pronunciat, sentenciat et declarat non licuisse neque licere dicte nobili Hieronime de Crudillis neque eius officialibus exercere in dicto termino et castro de Lloreto aliquem ex casibus pertinentibus et spectantibus secundum consuetudinem Cathalonie dicte iurisdictioni civili basse seu inferiori et propterea silentium fore et esse imponendum dicte nobili Hieronymo de Crudillis prout cum presenti

imponit in predictis et dictam iurisdictionem civilem in omnibus ceteris casibus in dicta sententia non specificatis fore et esse adjudicandam pro ut cum presenti adjudicat dictis Capitulo et canonicis Ecclesie Gerundensis nomine dicte prepositure. Quo vero ad reconventionem factam per prepositum dicte prepositure dicto nomine continuatam per syndicum Capituli et canonicorum Ecclesie Gerunde cui Capitulo per mortem Montserrat de Cartiliano dicte prepositure ultimi pocessoris unita fuit dicta propositura de Lloreto que inter casus dicte iurisdictionis civilis eidem pertinentes erat compulsio subditorum ad firmandum treugas et receptio et firma dictarum treugarum facienda per eius officialis in rixis tam verbalibus quam actualibus hominum dicti termini de Lloreto et propterea declarari treguas firmatas per aliquos homines dicti castri in manibus et posse officialium dicte nobilis Hieronyme et suorum predecessorum in casibus pertinentibus iurisdictioni dicti prepositi nulliter et in casu non permissio fuisse et esse receptas et declarari pertinuisse et spectasse officialibus dicte iurisdictionis civilis. Item etiam quod revocarentur et cancellarentur alique inquisitiones per officiales dicte superioris iurisdictionis facte et firmate per officiales dicte superioris iurisdictionis in casibus pertinentibus dicte iurisdictioni civili inferiori que ad compulsionem et receptionem dictarum treugarum konvensionalium. Attento quod treugae ad quos firmandum solent subditi de consuetudine generali in hoc Principatu compelli sunt de iurisdictione illius iudicis qui de delicto precedenti verbis ad facto comisso potest de dicto casu inquirere et suo casu partes punire et quia ut dictum est in dicta sententia arbitralis de consuetudine generali presentis Principatus sunt aliqui casus quorum punitio et castigacio pertinet dicte iurisdictioni civili constat etiam cum presenti sententia dicte prepositure et dictis canonicis et capitulo et eo nomine fuisse adiudicatos omnes alios casus iurisdictionis civilis etiam si non essent mentionati in dicta sententia arbitrali aliisque etiam meritis processo attentis et alia sua Excellencia pronuntiat, sententiat et declarat in casibus pertinentibus dicte iurisdictioni civili compulsionem faciendam dictorum subditorum et firmam dictarum treugarum fore et esse faciendam per officiales dicte iurisdictionis civilis et propterea pronuntiat et declarat treugas firmatas in manibus et posse officialium predecessorum dicte nobilis Hieronime dominorum qui dicebantur dicte alte iurisdictionis inter Joannem Campdeora, fabrum ferrarium ex una, et Marchum Tió partibus ex altera, ex causa aliquarum controversiarum inter eos motarum die quinto mensis aprilis anni millesimi quingentesimi sexagesimi quinti, Et treugas firmatas in manibus et posse dictorum officialium die decimo mensis januarii anni millesimi quingentesimi sexagesimi quinti inter Petrum Gibernau ex una, et Joannem Fradera partibus ex altera, ex eisdem causis. Et etiam firmatas inter Geraldum Maig, marinerium ex una, et Benedictum Sala partibus ex altera, die decimo quinto mensis aprilis anni millesimi quingentesimi sexagesimi quinti cum ex peritis processus et signanter ex depositione dicti Geraldus Maig super articulis oblati per nobilem Hieronimam de Crudillis in presenti iudicio constet vulnusculum factum in parte inferiori maxillae dicti Maig per dictum Benedictum Sala fuisse factam unguibus dicti Sala et effusionem sanguinis inde sequutam modicam fuisse nulliter et in casu non permissio fuisse et esse factas et firmatas per dictos officiales dicte alte iurisdictionis dicte nobilis Hieronime de Crudillis seu eius predecessorum in dicta iurisdictione et propterea esse cancellanda et annullanda et delenda a registris officialium dicte alte iurisdictionis prout cum presenti sua Excellencia deleri mandat.

Item, quod notorie constat concessionem licentie et prohibitionem saltandi hominibus dicte ville in plateis et aliis locis dicte ville de Lloreto et prefata de causa locandi tibicines et seu iurglas petinere iurisdictioni civili et officialibus eiusdem constat. Etiam dictum prepositum et officiales inferiores iurisdictionis die decimo octavo mensis octobris anni millesimi quingentesimi sexagesimi sexti cum preconio publico prohibuisse habitatoribus dicti termini licenciam publice saltandi causis et rationibus in dicto preconio contentis et deinde officiales dicte alte iurisdictionis licenciam concessisse dictis subditis saltandi in vico dicto preposito et eius officialibus idcirco et alia dictam insequendo conclusionem sua Excellencia

pronuntiat, sententiat et declarat licentiam et suo casu prohibitionem saltandi publice in plateis et aliis locis dicti termini de Lloreto pertinere et spectare officialibus dicti Capituli nomine dicte prepositure domine que dicitur dicte inferioris iurisdictionis et propterea pronuntiat et declarat preconium factum per dictum prepositum et eius officiales die decimo octavo mensis octobris anni millesimi quingentesimi sexagesimi sexti legitime et in casu permissio fuisse et esse factum et licenciam in contrarium concessam per dictos officiales alte iurisdictionis nulliter et in casu non permissio fuisse et esse factam et propterea fore et esse revocandam et annullandam pro ut cum presenti dictam licenciam cassat et annullat.

Item, insuper quia concessio licenciae congregandi dictam univerditatem ad effectum vendendi aliqua censualia et manulevandi aliquas quantitates pro occurrentibus necessitatibus Universitatis dicti termini et obligandi bona Universitatis et singularium dicte ville et licentia congregandi dictam univerditatem ad firmandam unionem et seu confederationem cum aliis socis circumvicinis dicto termino de Lloreto ad effectum expellendi malefactores a dicto termino et aliis terminis circumvicinis et ea de causa obligandi bona dicte Universitatis et singularium dicti termini damnificatis in dicto termino durante dicta confederatione. Attento quod secundum seriem et thenorem dicte sentencie arbitralis constat dictos casus pertinere officialibus dicte iurisdictionis civilis dicte prepositure aliisque etiam meritis processus attentis et alia sua Excellentia pronuntiat, sententiat et declarat dictam licentiam congregandi dictam Universitatem ad effectum imponendi aliqua onera seu sensuاليا in dicta Universitate et ad effectum firmandi confederationem seu unionem cum aliis univeritatibus et propterea obligandi bona dicte universitatis et singualrium eiusdem damnificatis in dicto termino pertinuisse et spectasse et pertinere et spectare officialibus dicte civilis iurisdictionis dicti prepositi et propterea sententiat et declarat licenciam congregandi dictam Universitatem de Lloreto concessam per officiales dicte alte iurisdictionis ad effectum solvendi aliquas quantitates pro necessitatibus dicte Universitatis die decimo quinto mensis iulii anni millesimi quingentesimi sexagesimi quarti et licenciam concessam dicte Universitati se congregandi ad effectum firmandi unionem et confederationem causa expellendi a dicto termino malefactores die decimo terecio mensis januarii anni millesimi quingentesimi sexagesimi sexti, nulliter et in cau no permissio fuisse et esse concessas per officiales dicte alte iurisdictionis et propterea esse revocandas, cassandas et annullandas cum omnibus inde sequitis et a regestris officialium alte iurisdictionis fore et esse delendas pro ut cum presenti revocat, cassat et annullat et a dictis regestris deleri mandat. Quo vero ad alias inquisitiones formatas per officiales alte iurisdictionis in casibus pertinentibus iurisdictioni civili dicte superioris iurisdictionis die decimo sexto mensis iulii anni millesimi quingentesimi sexagesimi formasse inquisitionem contra scribentes et in loco publico ponentes quosdam cantilerias tenor quarum ignorabatur constat insuper dictos eosdem officiales die octavo mensis fabruarii anni millesimi quingentesimi sexagesimi tercii aliam formasse inquisitionem contra turbantes et mutantes retia parata ad piscandum in propinco mari dicti termini Joannis Petri piscatoris dicte ville de Lloreto. Constat etiam eosdem officiales alte iurisdictionis, instante Anthico Sala, die decimo sexto mensis octobris millesimi quingentesimi quadragessim noni, contra scindentes in quodam campo unam solam vitem inquisitionem formasse et etiam informationem recepisse contra Monseratum Rosallo dicte ville eoque scinderat ligna in partibus extremis cuiusdam nemoris per ipsum venditi, idcirco et alia sua Excellentia dietam insequendo conclusionem pronuntiat, sententiat et declarat dictas inquisitiones et quamlibet ipsarum notorie pertinentes officialibus dicte iurisdictionis civilis in casu non permissio fuisse et esse receptas per officiales alte iurisdictionis sed pertinuisse et spectasse officialibus dicte iurisdictionis civilis et propterea fore et esse annullandas et cancellandas et a regestis officialium dicte alte iurisdictionis fore et esse delendas pro ut cum presenti annullat, cancellat et delleri mandat neutram partium ex causa in expensis condemnando sed pro bistractis sua excellentia executionem fieri mandat ut Hadrianus Vilana lata et promulgata

fuit huiusmodi sententia seu declaracio per nos seu in nostri personam per magnificum et discretum conciliarium regium Franciscum Montaner, regiam cancellariam regentem, seu de nostro et seu de ipsius mandato lecta et publicata per dilectum regium nurisium Joannem Fogassot, regium mandati scribam regia auctoritate notarium publicum civem Barcinone vice et nomine presentis causae scribae, in quadam aula nova regii palatii die decima sexta mensis marcii anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo septuagesimo regnorumque regiorum videlicet Hispanie et Ulterioris Scicilie anno decimo quinto ceterioris anno decimo septimo presente et instante et dictam sententiam seu declaracionem ferri et publicari humiliter petente et suplicante Joanne Ginesta nomine quo in processu pro una parte et presente Michaelae Rius etiam nomine quo in processu pro altera parte ac presentibus etiam pro testibus Francisco Cafont, scriba petitionario, et Jacobo Puig, causidico civibus civitatis Barcinone et quam plurimis aliis in multitudine copiosa Montaner cancellarius, etc Sig+num Didaci Hurtado de Mendoça e de la Cerda, principis meliti ducis Franche Vile, marchionis Algezies, de concilio status et belli sacre catholice et regie magestatis concilii locumtenenti et capitanei generalis in principatu Cathalonie et comitatus Rossilionis et Ceritanie. Qui hanc nostram immo regiam tulimus sententiam sive declaracionem eidemque sigillum independentem iussimus apponere. Sig+num meum Sabastiani Costa, sacrae catholicae et regiae magestatis mandati scribe eiusque auctoritate notarii publici Barcinone tenentis ex commissione regia scripturas dilecti regii Gabrielis Pedrolo quondam conscribae mei qui huiusmodi sententiam in cuius prolatione dilectus regius nurissimus Joannis Fogassot etiam regius mandati scriba vice et loco dicti Gabrielis Pedrolo dicte causae scriba interfuit in hanc publicam formam redigens scribi, feci et clausi.

In sententiarum locum tennens decimo foleo centum octuagesimo. F adjudicate. aprobo ego notarius.

Ego Raphael Monras, notarius publicus Gerunde auctoritate regia substitutus ab herede don Joannis Carriera et de Gurb quondam civitatis, baiulie et vicarie Gerunde suarumque pertinentiarum notario et testis.

Ego Rochus Franch, notarius publicus Gerundae auctoritate regia substitutus ab herede don Joanni Carriera et de Gurb quondam publico civitatis, baiuliae et vicariae Gerundae suarumque pertinentiarum notario huic exemplo con testis.

Ego Petrus Rosello, notarius publicus Gerundae regia auctoritate substitutus ab herede don Joannis Carriera et de Gurb, quondam, publico civitatis, baiuliae et vicarie Gerundae suarumque pertinentiarum notario, exemplum huiusmodi a suo vero originali fideliter sumptum et cum eodem veraciter comprobatum ac per dictos dominos connotarios meos ut supra patet testificatum scribi feci signavi suscripsi et clausi rogatus die Xj mensis februarii anno a nativitate Domini MDCLVI in fidem.

(Transcipcio inèdita de GABRIEL ROURA GÜIBAS)